

MODERNÍ SPOLEČNOST

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

EROZE DEMOKRACIE

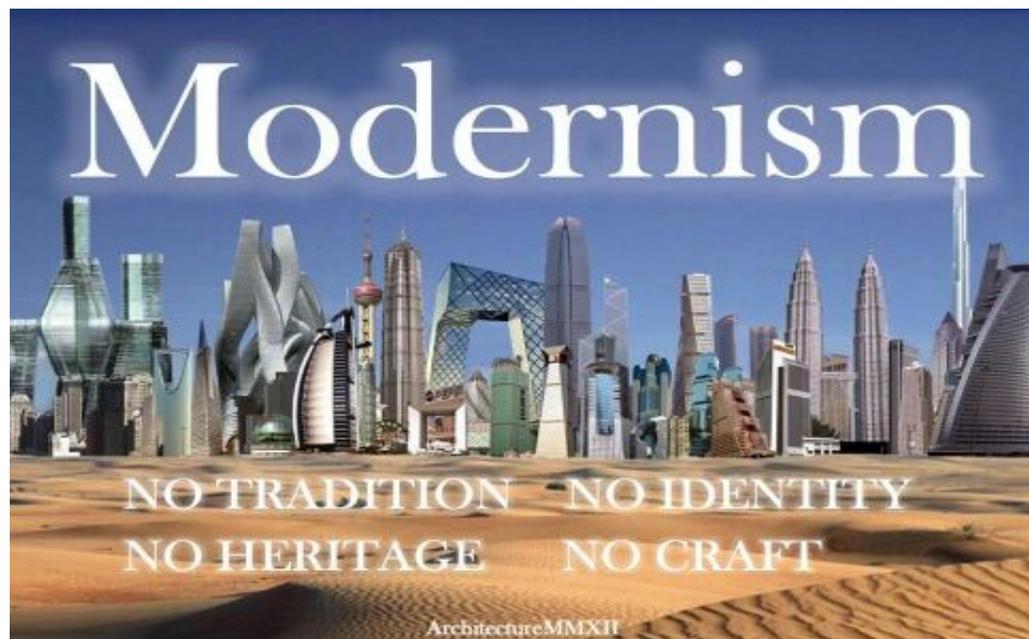
28. 2. 2026

SOCIOLOGIE

WWW.KARELMULLER.EU

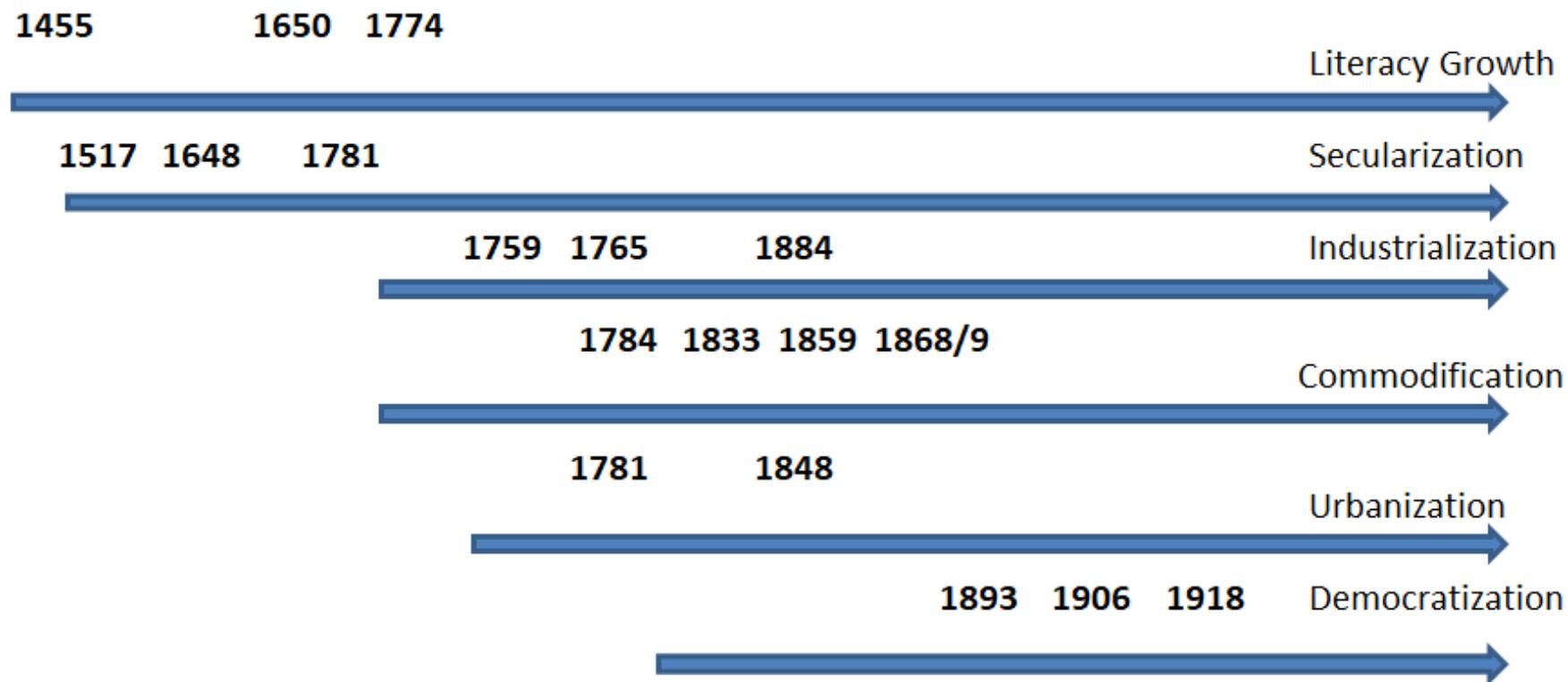
MODERNÍ VERSUS TRADIČNÍ

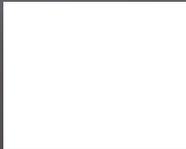

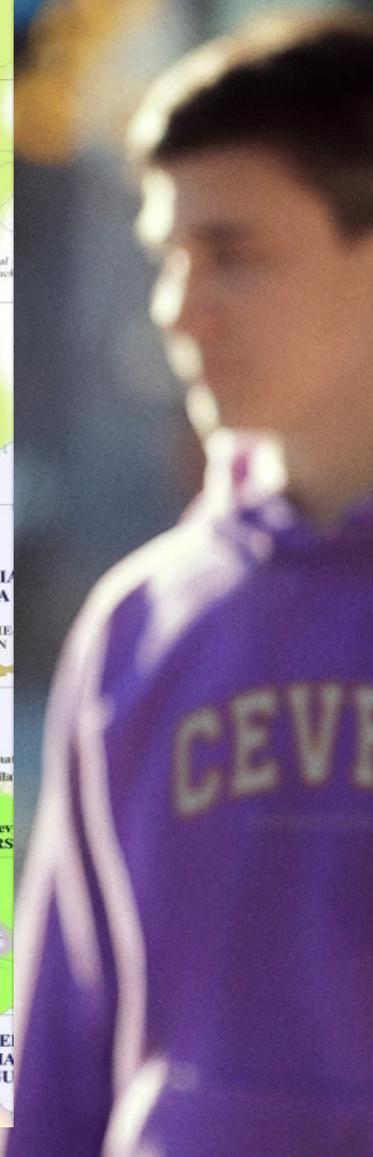
OBČANSKÁ SPOLEČNOST CIVIL SOCIETY BÜRGERLICHE GESELLSCHAFT

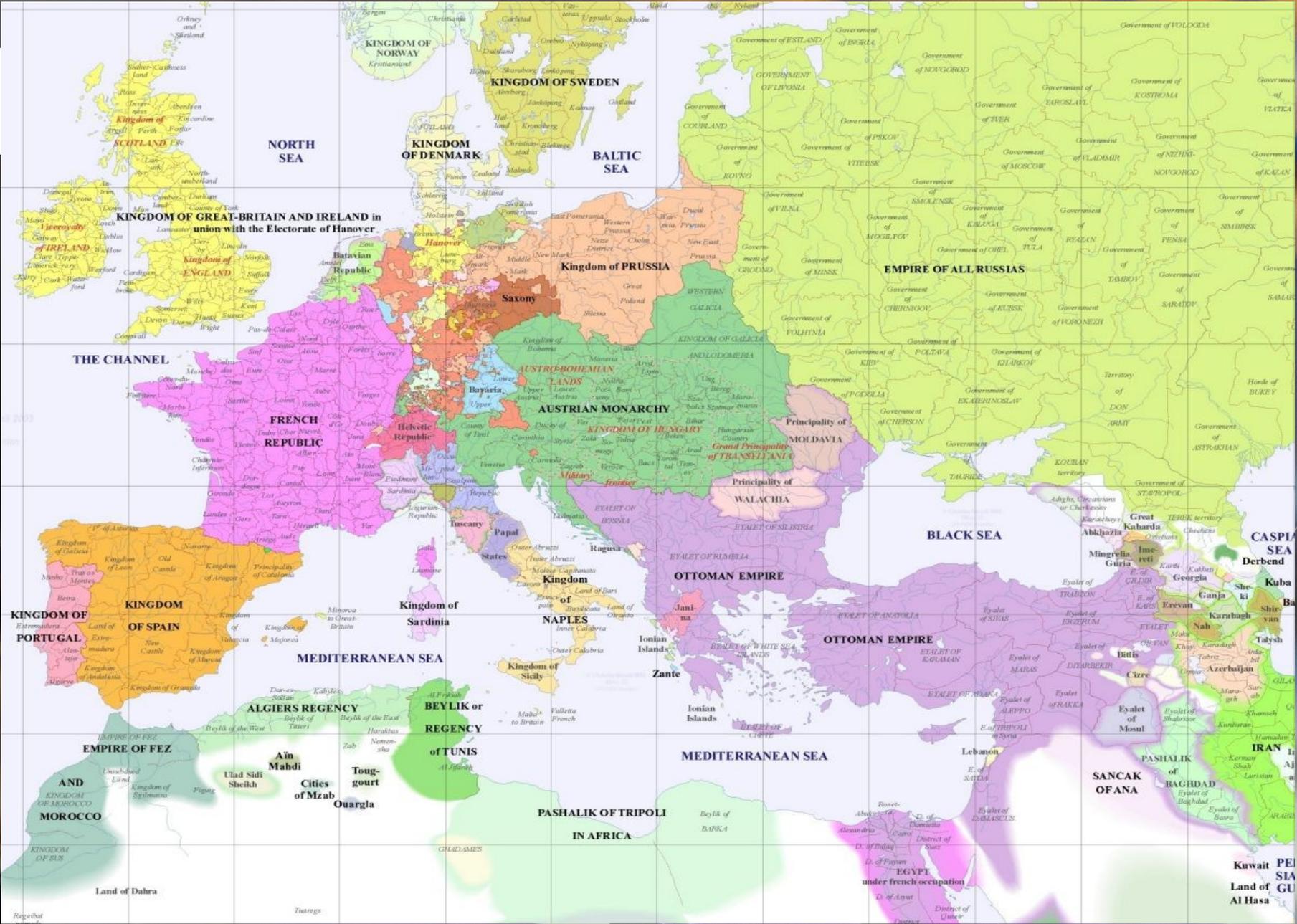
PROCESY MODERNIZACE

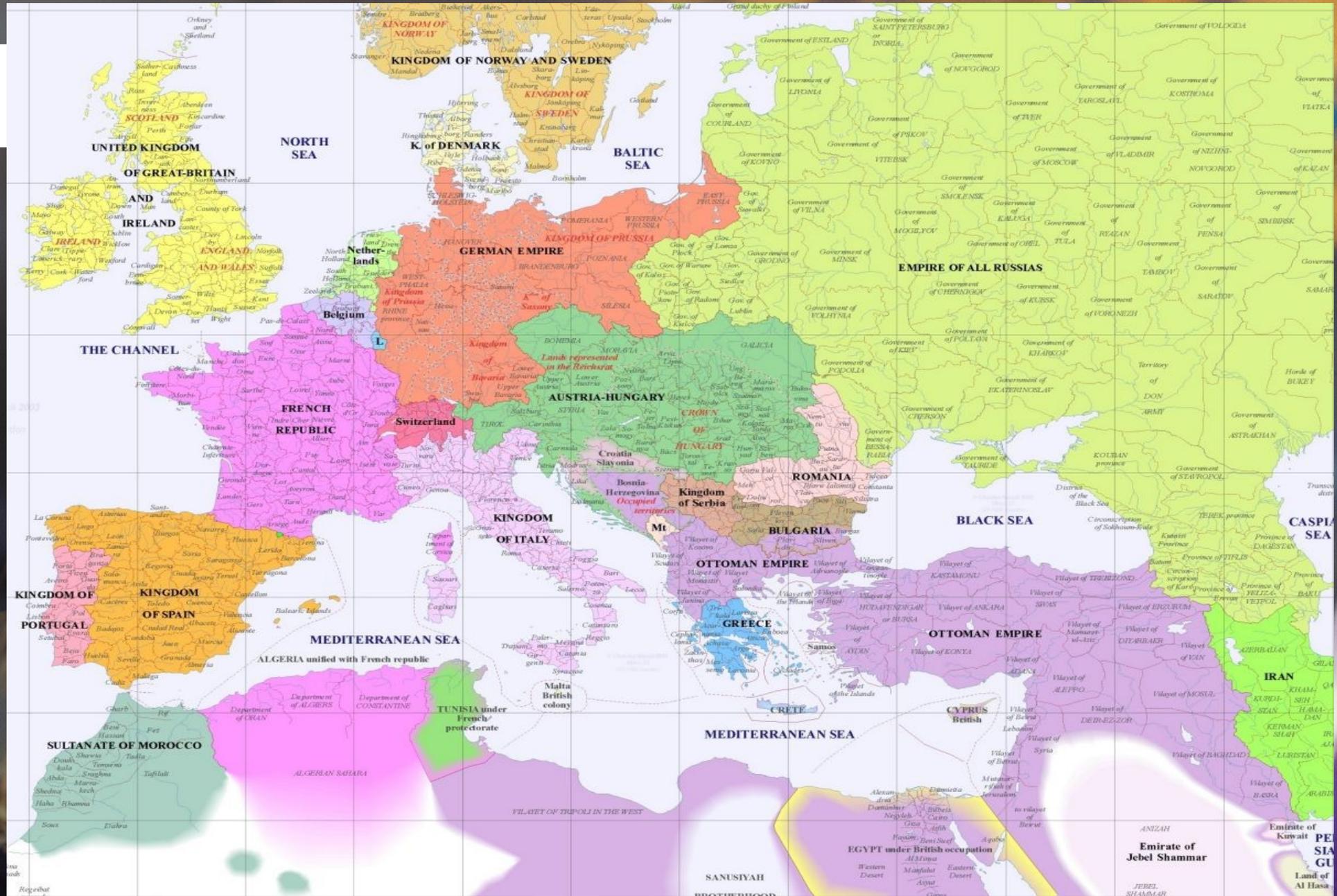

DŮLEŽITÉ POJMY

- **Moderní stát (monopol dozoru a násilí/donucení)**
- **Národní stát (konstrukce národa)**
- **Časo-prostorové rozpojení**
- **Vyvazující mechanismy**
  - Expertní systémy (vlak, telegraf, telefon, satelit...AI)
  - Symbolické znaky (peníze, jazyk...)

FRANCIS COPPOLA, GODFATHER 1972, 1974, 1990

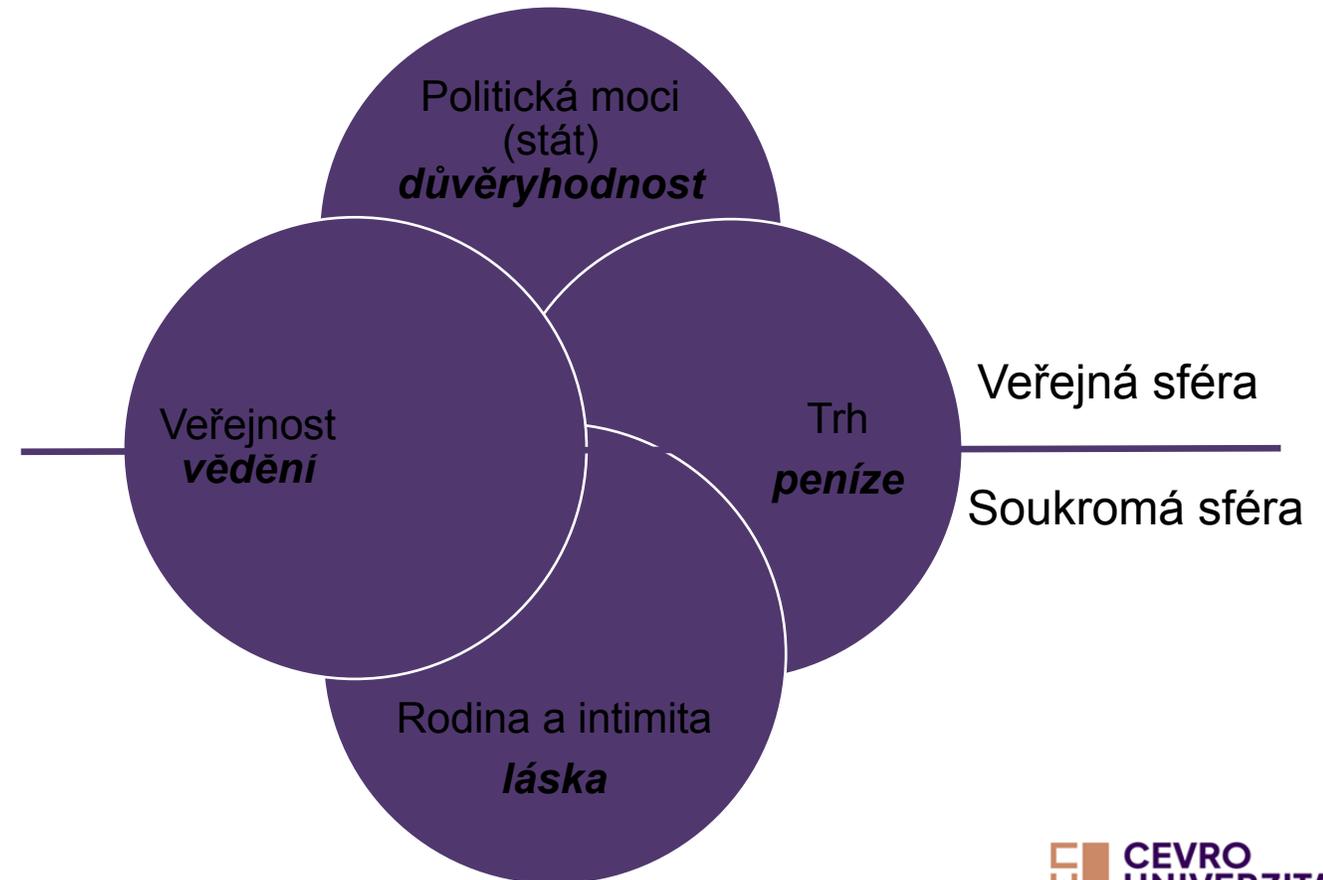
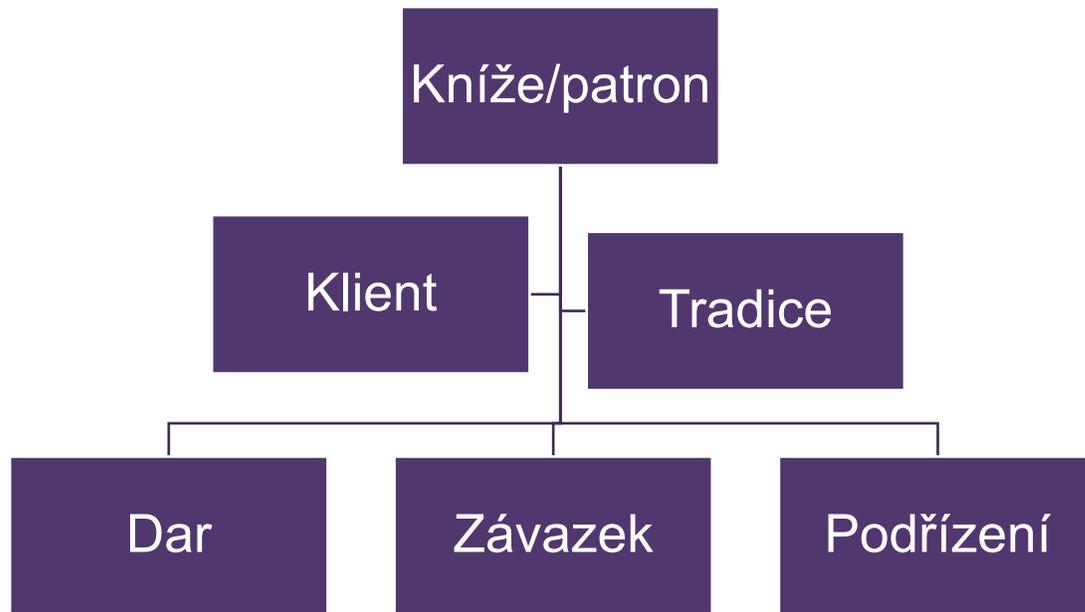

PERSPEKTIVA SOCIÁLNÍ DIFERENCIACE

UNIVERZALIZUJÍCÍ MÉDIA MOCI (NIKLAS LUHMANN)

KLIENTELISMUS & LIBERALISMUS

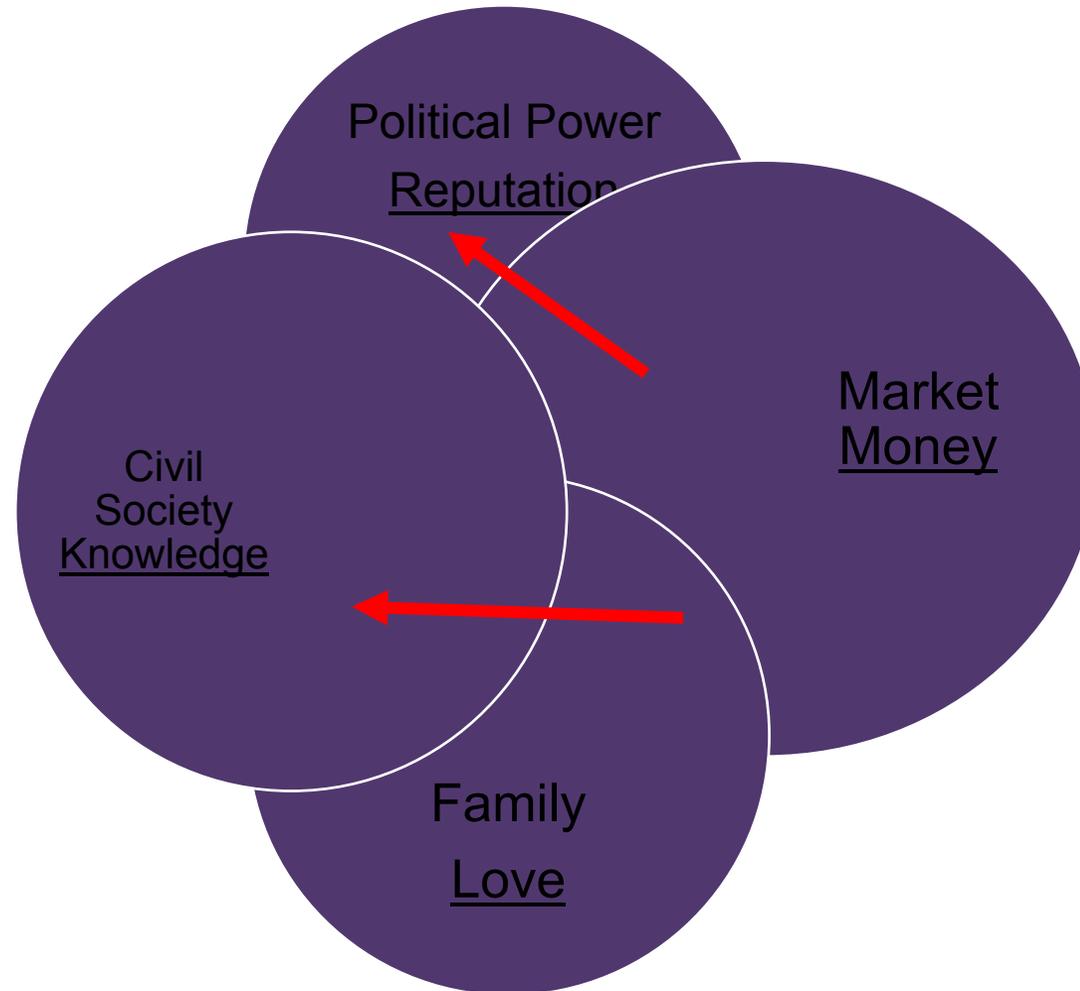
PATRONÁŽ & INSTITUCE

CLIENTELISM, OLIGARCHIZATION, STATE CAPTURE *(FROM 2013 TO 2021, AND 2025 ON)*

CONFLICT OF INTERESTS

VEŘEJNÁ SFÉRA/OBČANSKÁ VEŘEJNOST

JÜRGEN HABERMAS, CHARLES TAYLOR ...

Mimo-politická (x politická sféra)

Sekularizovaná

1962

Kritická

Rovnostářská

Otevřená

Transparentní

Racionální

Dialogická

Osvojování si veřejné kritiky!

Karel Havlíček Borovský !!!

Dvojí pojetí veřejného mínění

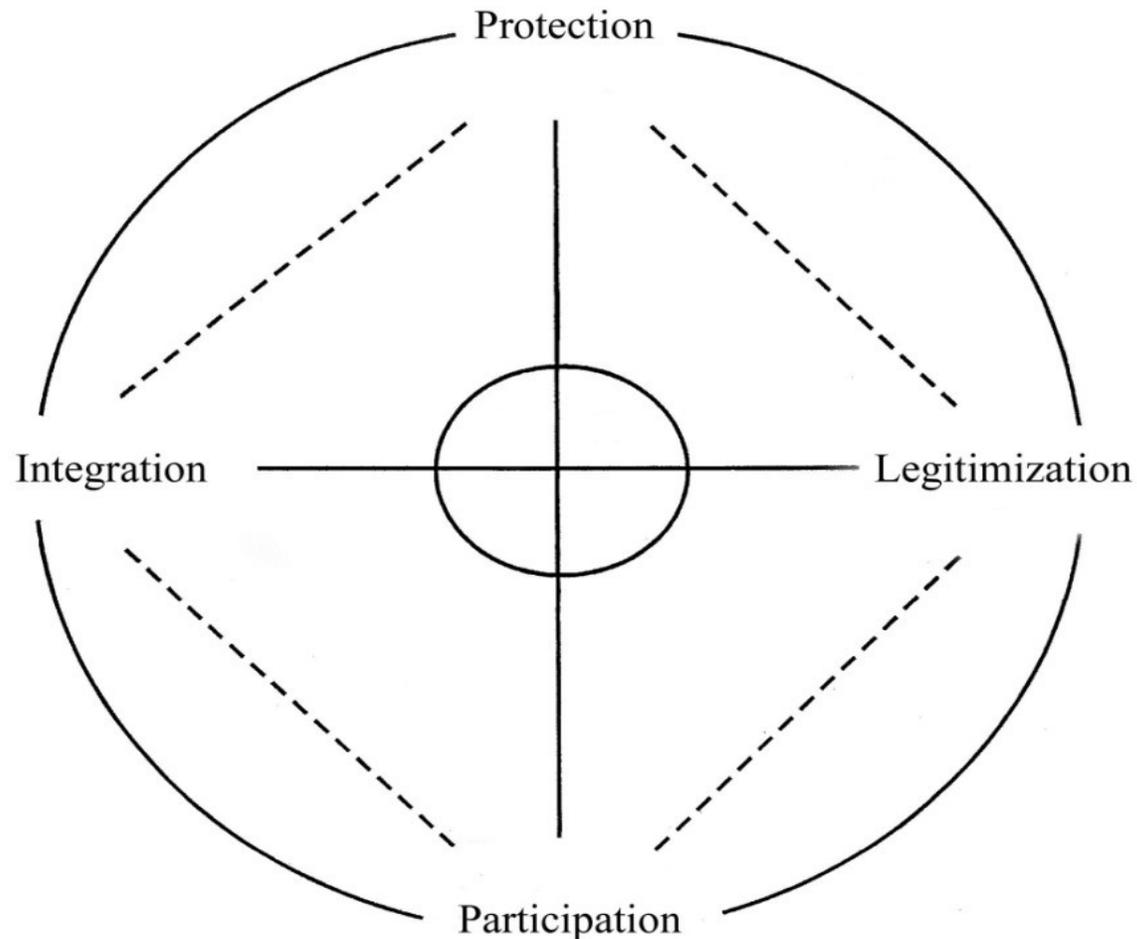
Veřejné mínění (produkt reflexe, produkt diskuse; aktivně sdílený konsenzus)

Veřejné mínění (agregát soukromých názorů; *diktatura* názorů; každý má svojí pravdu)

Coffee house, salóny, stolní společnosti, měšťanské/ řemeslnické besedy ...

OBČANSKÁ VEŘEJNOST/SPOLEČNOST A DOBRÉ VLÁDNUTÍ

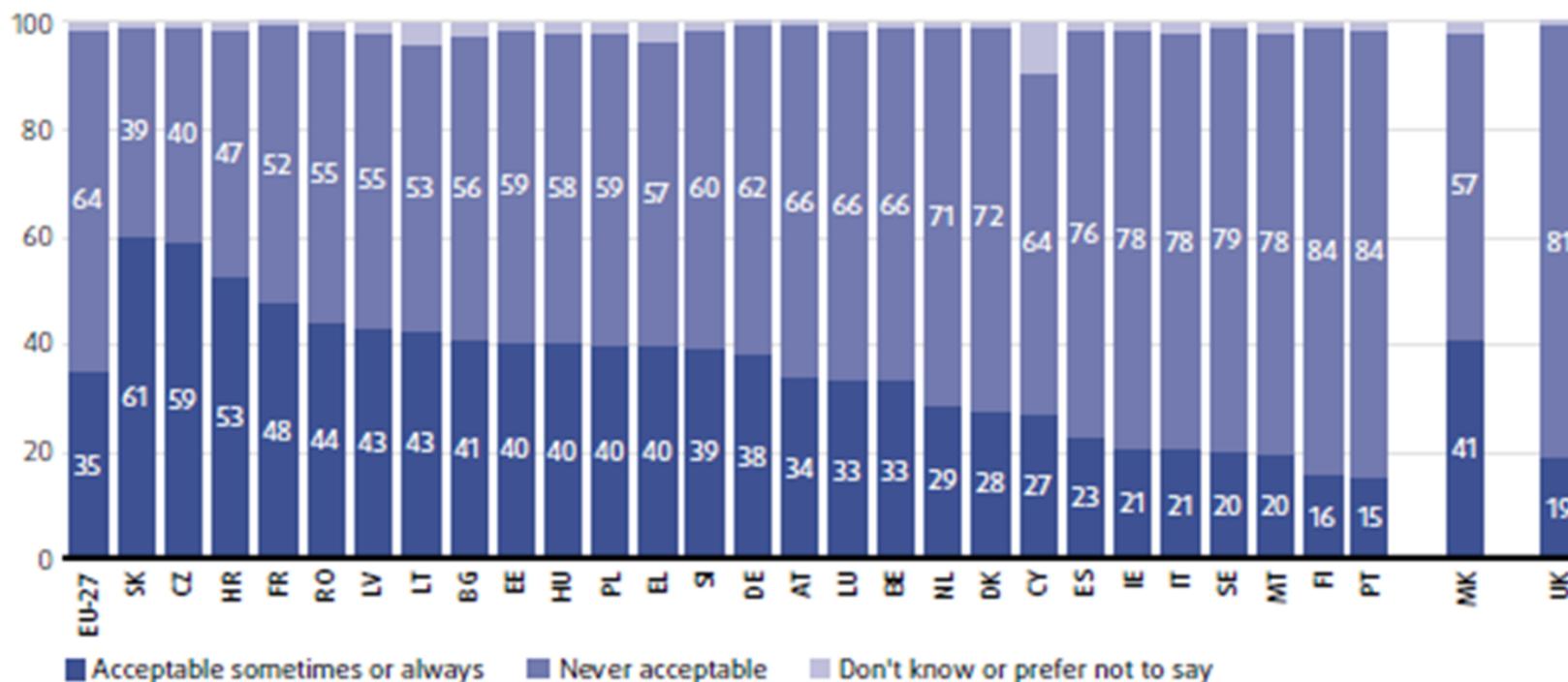
Rizika (třeba umenšovat)

- Zneužívání moci, ale i slabý stát ...
- Pasivita, apatie, ale i nadbytek participace
- Krize důvěry, ale i nekritická důvěra
- Atomizace, anomie, ale i nacionalismus

Klientelismus/tradiční společnost	Liberalismus/moderní společnost
Sociální hierarchie	Právní rovnost
Přátelství a nerovnost/neformálnost	Občanství/formálnost/instituce
Panství: tradice, charisma	Panství legální: právo, spravedlnost
Patrimoniální správa, vrchnost	Byrokratická správa
Pozemková držba	Soukromé/veřejné právo
Feudalismus, plebejství	Trh, soutěž
Dar, samozásobitelství	Monetární směna
Patronáž/podřízenost	Autonomie/partnerství
Strach/specifická recipocita	Důvěra/obecná recipocita
Bonding social capital/mechanická solidarita	Bridging social capital/organická solidarita

KLIENTELISMUS X LIBERALISMUS NEFORMÁLNÍ X FORMÁLNÍ PRAVIDLA

FIGURE 24: VIEWS ON ACCEPTABILITY OF GIVING A GIFT TO OR DOING A FAVOUR FOR A PUBLIC OFFICIAL OR CIVIL SERVANT IF NEED SOMETHING URGENTLY FROM THEM, BY COUNTRY (%)

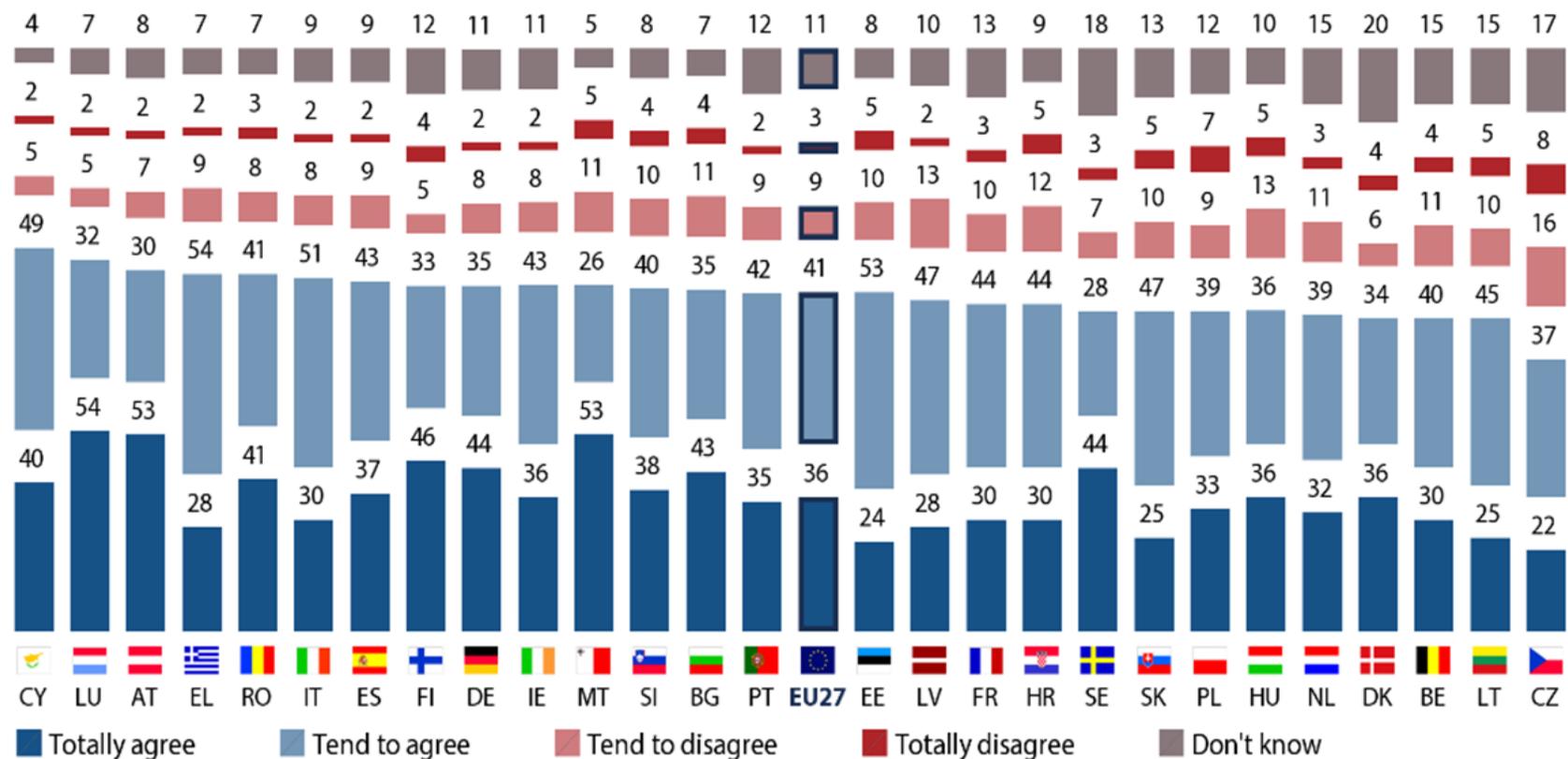

Source: FRA, Fundamental Rights Survey 2019 [Data collection in cooperation with CBS (NL), CTIE (LU) and Statistics Austria (AT)]

At least seven in ten respondents agree with this statement in all EU Member States but Czechia - more than half «totally agree» in LU, AT and MT

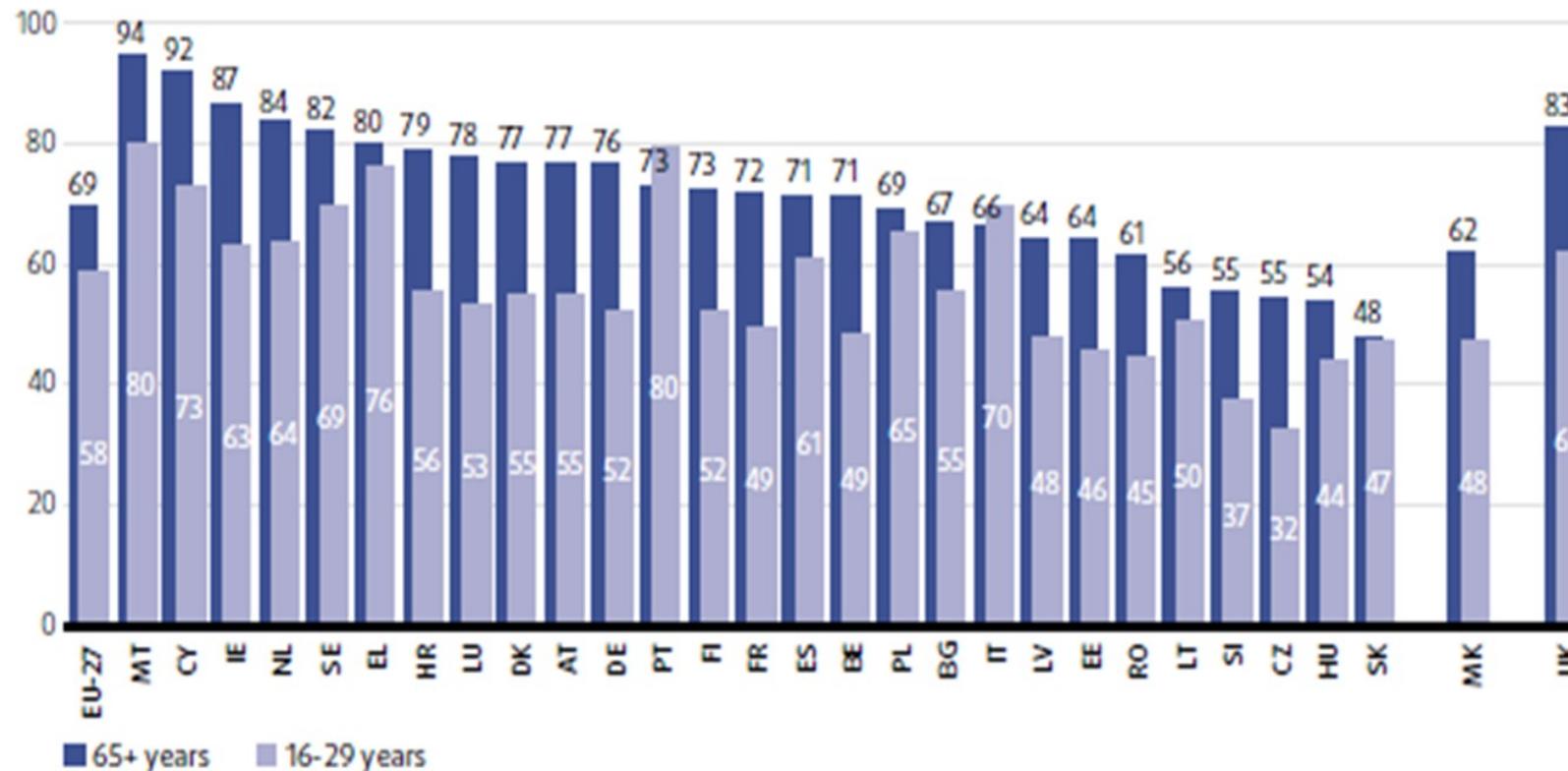
Q11 To be part of the European Union, Member States agree to share and respect common values including the rule of law (which includes press freedom, independence of justice, fight against corruption, protection of individual rights, etc.). Do you agree or disagree with this statement: The EU should only provide funds to Member States conditional upon their government's implementation of the rule of law and of democratic principles?

(%)

POLITICKÁ MODERNITA, ROLE A LEGITIMITA OPOZICE

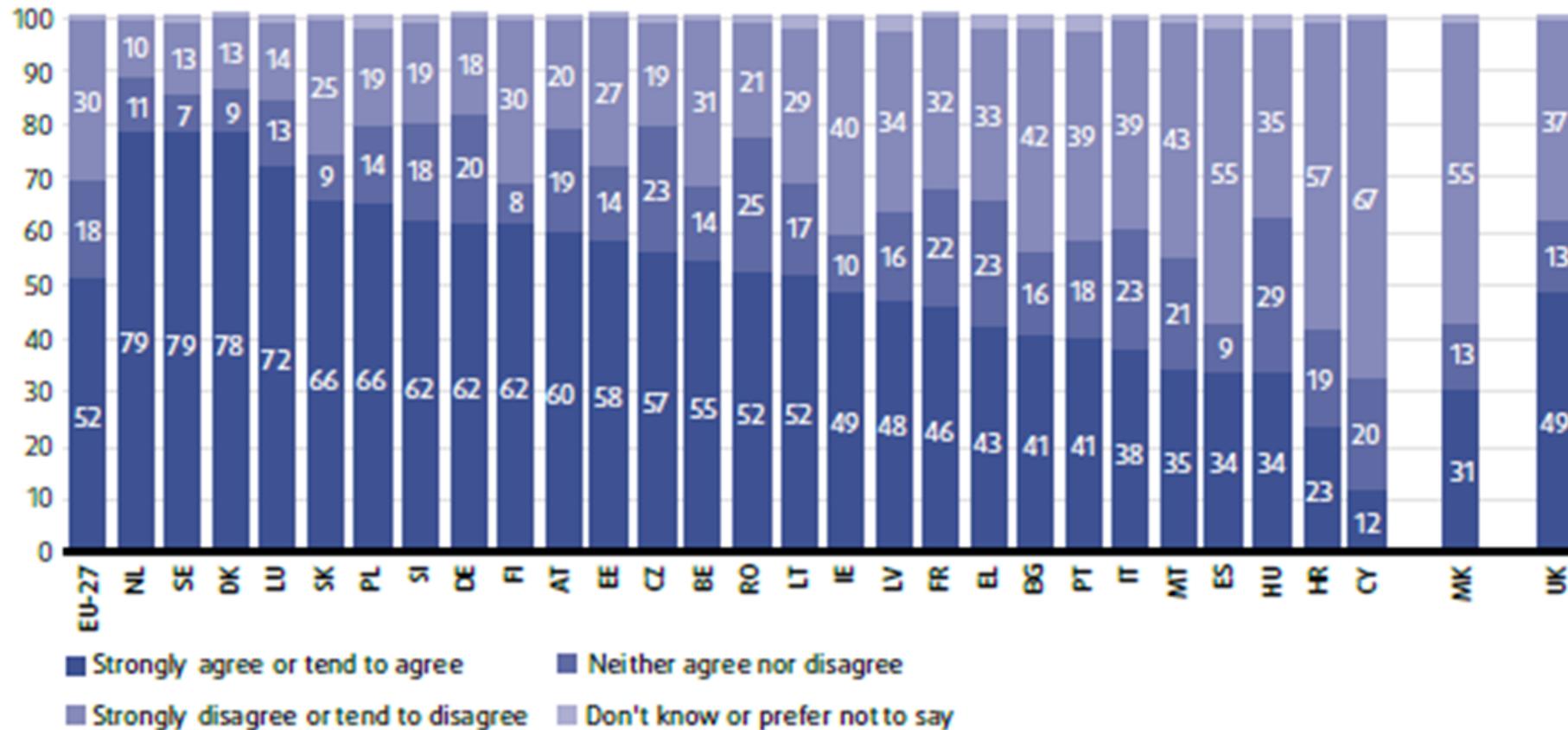
FIGURE 11: CONSIDERING FREEDOM OF OPPOSITION PARTIES TO CRITICISE THE GOVERNMENT TO BE OF HIGH IMPORTANCE, PEOPLE AGED 16-29 YEARS AND 65 YEARS AND OVER, BY COUNTRY (%) ^{a,b}

Source: FRA, Fundamental Rights Survey 2019 [Data collection in cooperation with CBS (NL), CTIE (LU) and Statistics Austria (AT)]

OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV

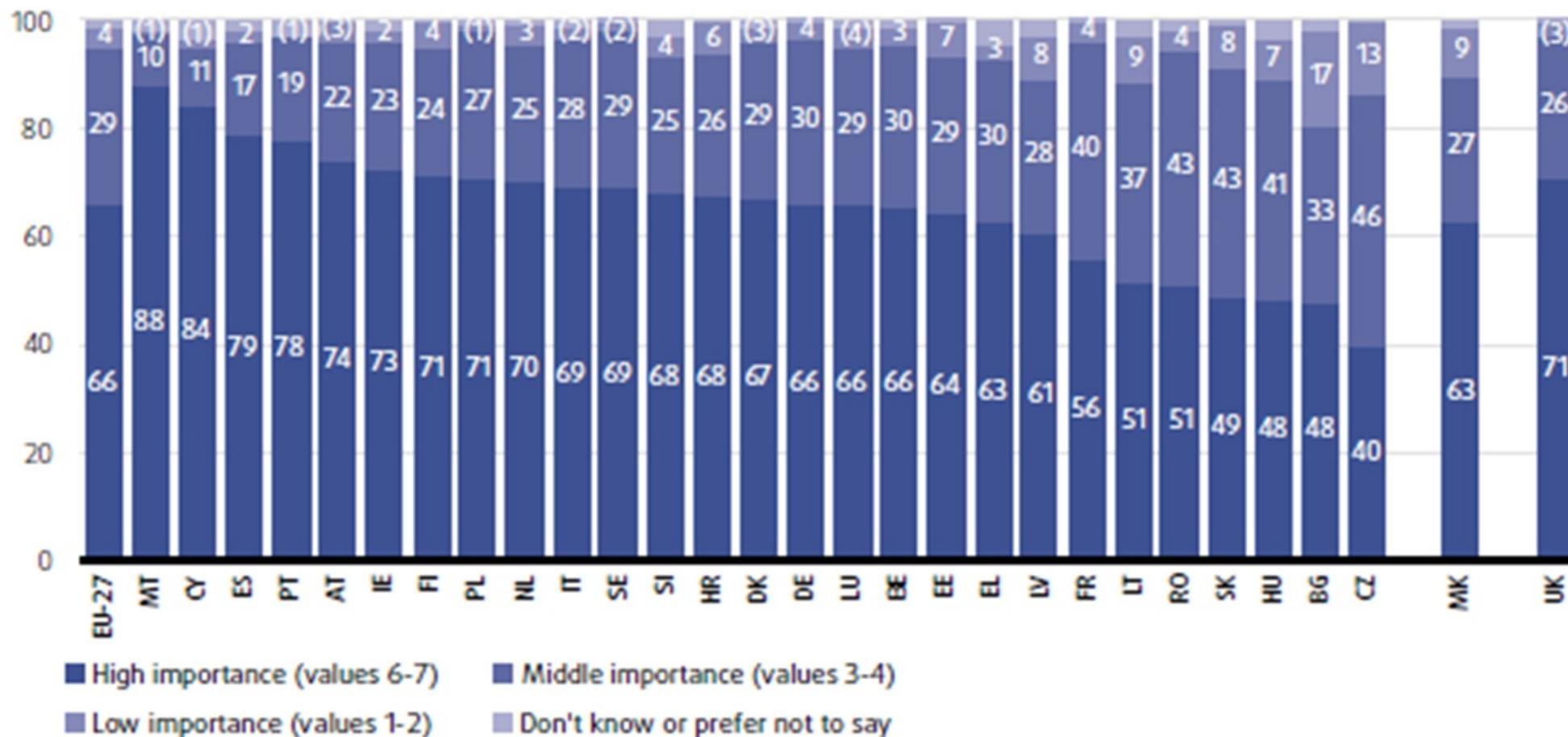
FIGURE 2: VIEWS ON THE STATEMENT "EVERYONE IN [THIS COUNTRY] ENJOYS THE SAME BASIC HUMAN RIGHTS", BY COUNTRY (%)

Source: FRA, Fundamental Rights Survey 2019 [Data collection in cooperation with CBS (NL), CTIE (LU) and Statistics Austria (AT)]

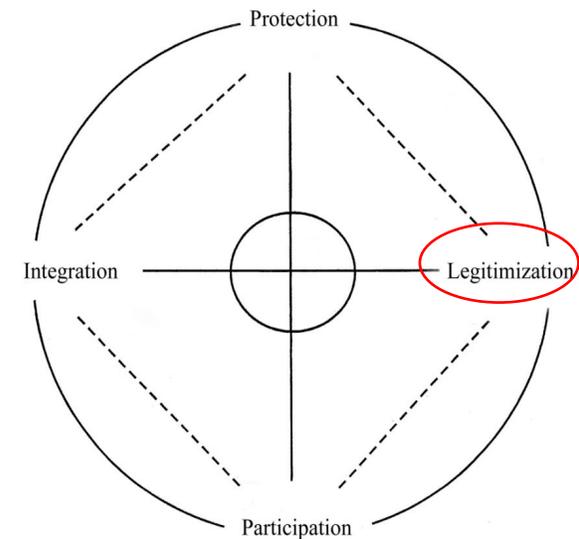
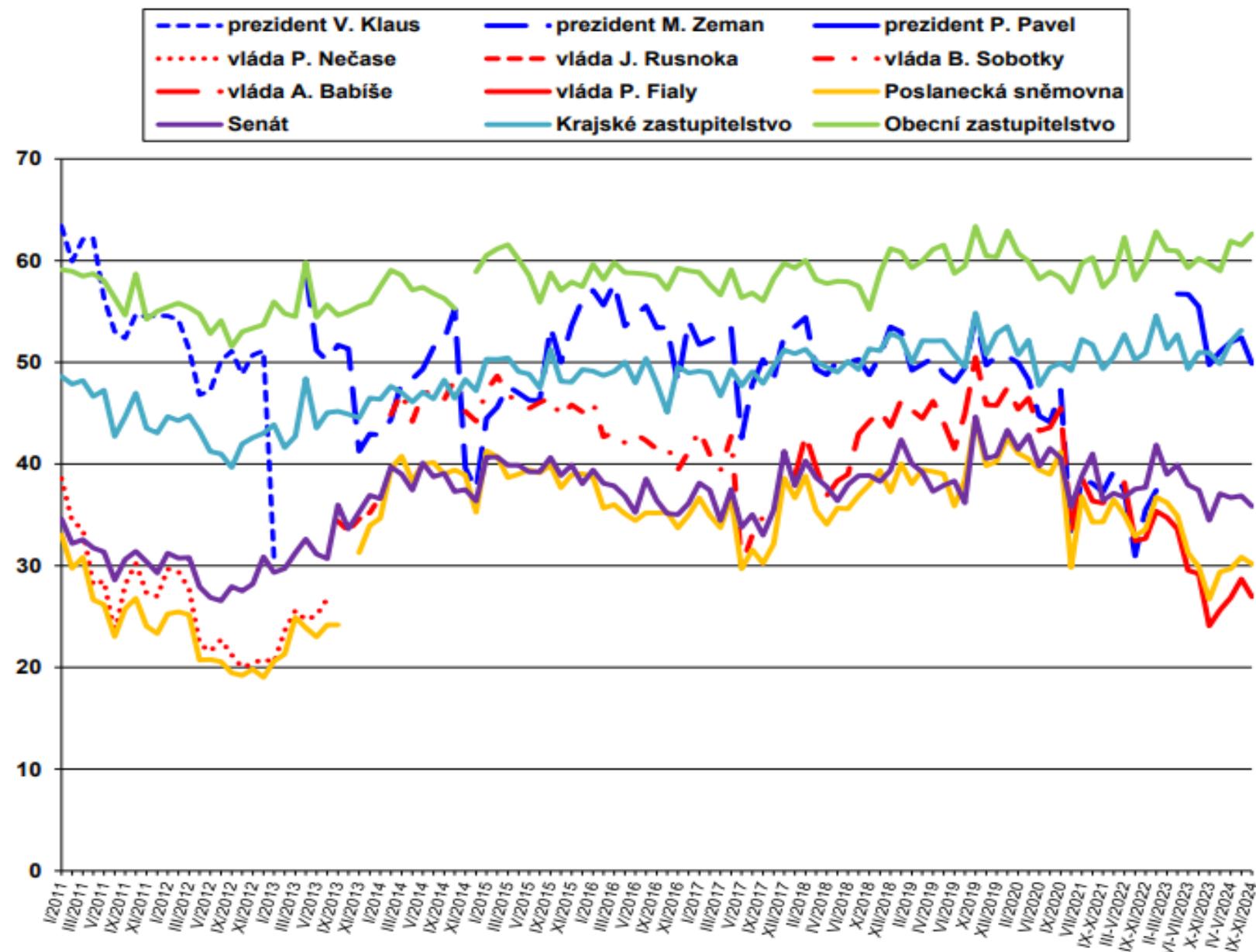
OCHRANA MENŠIN

FIGURE 10: IMPORTANCE TO DEMOCRACY THAT THE RIGHTS OF MINORITY GROUPS ARE PROTECTED, BY COUNTRY (%) ^{a,b,c}

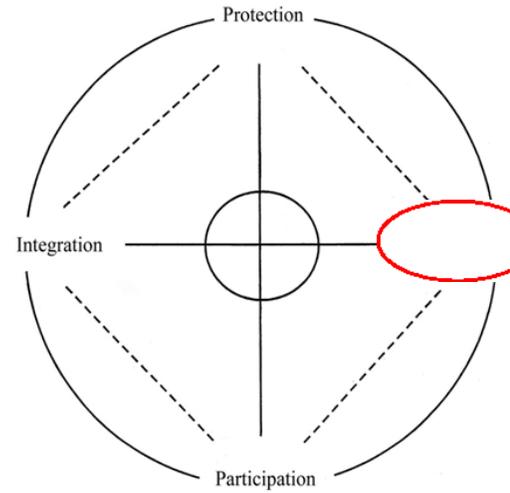
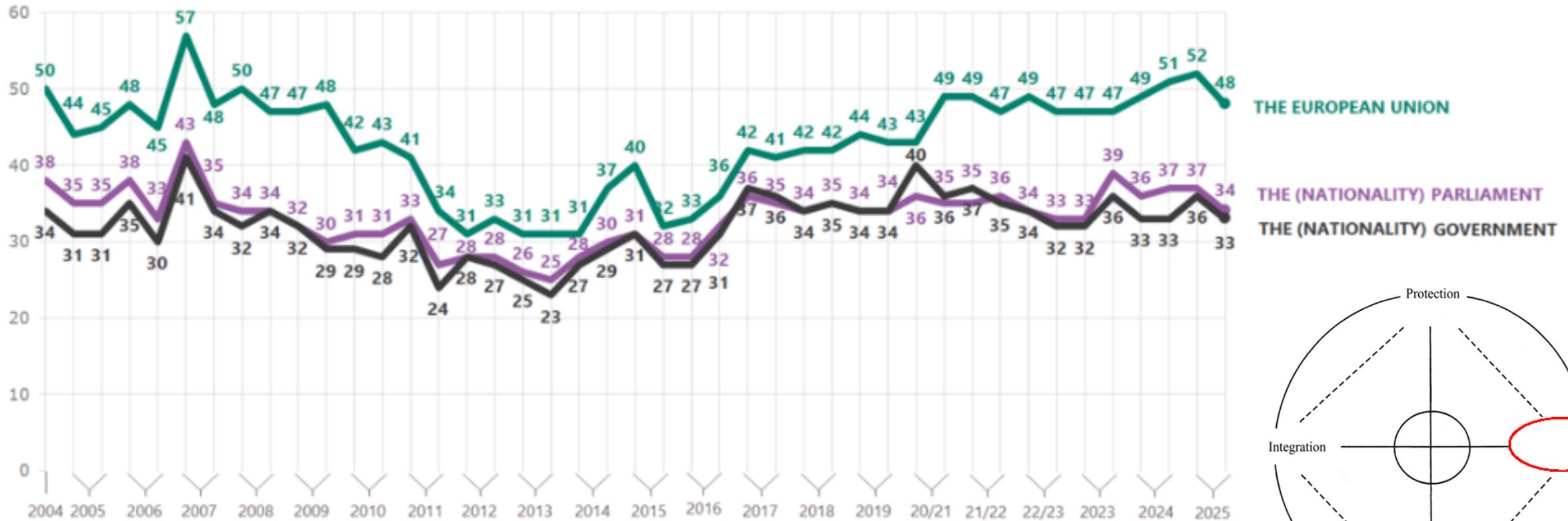
Graf 2: Důvěra ústavním institucím v letech 2011 - 2024 (index důvěry)²

Zdroj: Výzkumy CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Trust in the EU remains at a high level (48%) in spite of a decrease since spring 2025.

QA6 How much trust do you have in certain institutions? For each of the following institutions, do you tend to trust it or tend not to trust it?
 (% - EU - TEND TO TRUST)

Europeans wish for a stronger and more assertive EU

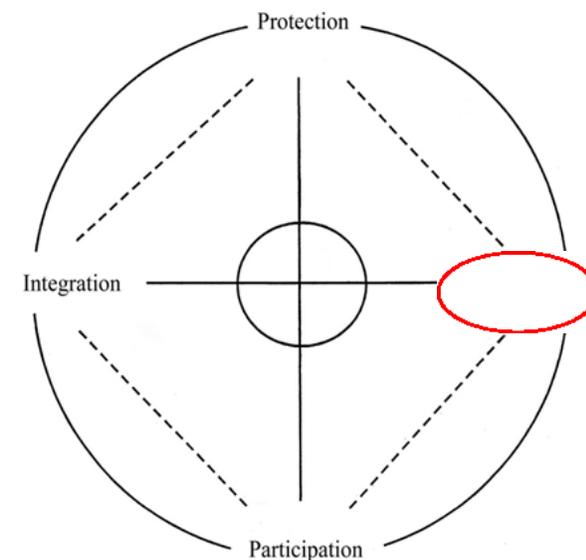
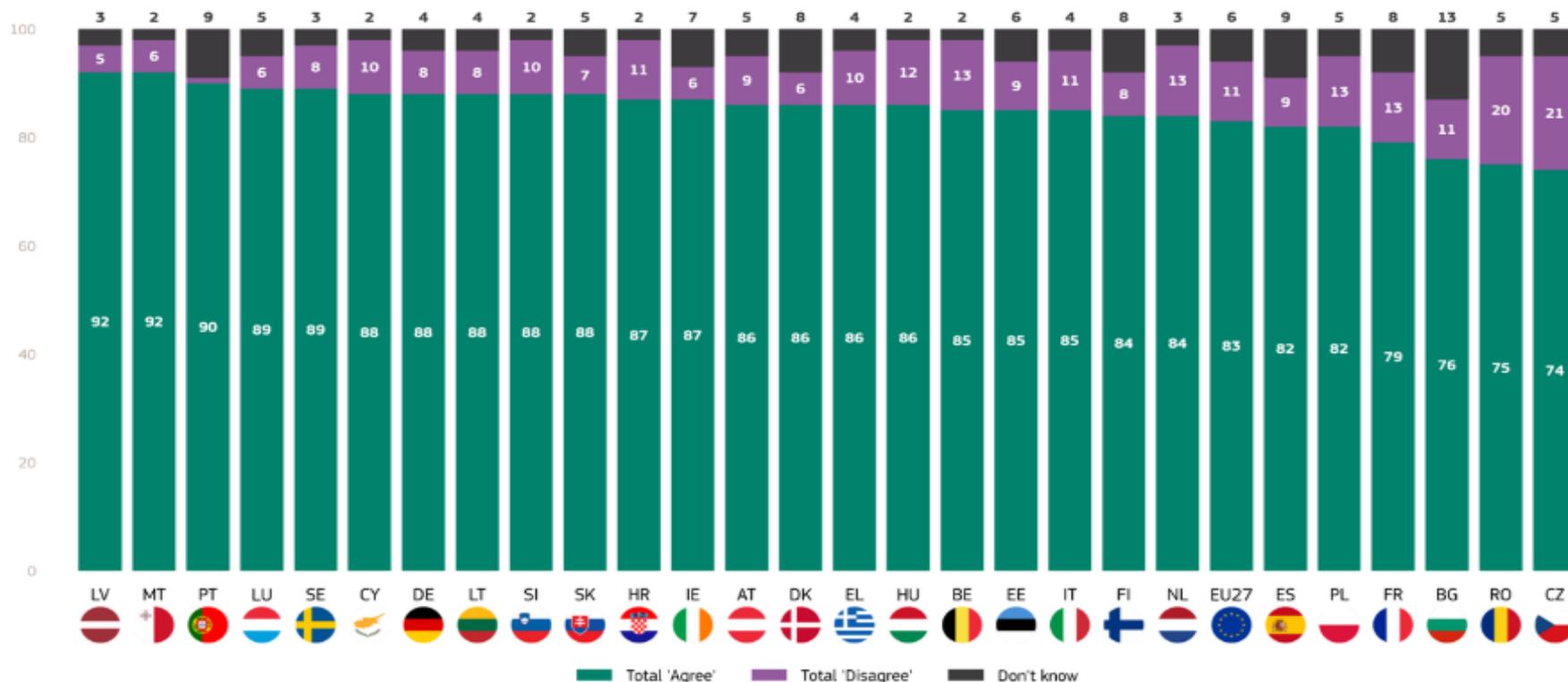
Over two thirds of respondents (67%) agree that **the European Union is a place of stability in a troubled world**.

 The European Union is a **place of stability in a troubled world**

Over eight out of ten (83%) agree that the EU should strengthen its economic independence and diversify trade relations with countries all over the world.

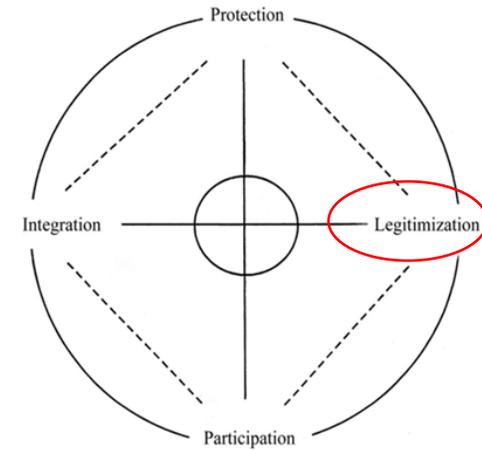
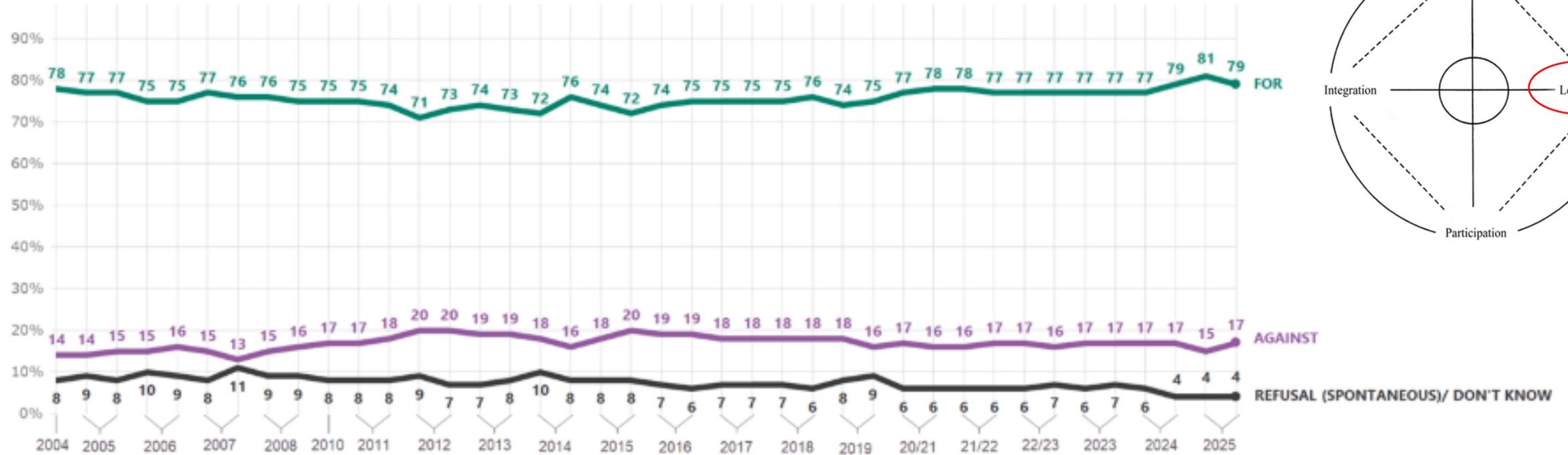
QB2.2: For each of the following statements, do you totally agree, tend to agree, tend to disagree or totally disagree. - The EU should strengthen its economic independence and diversify trade relations with countries all over the world (%)

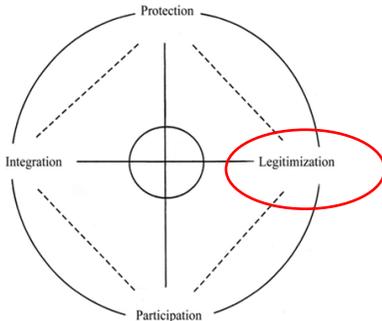
Nearly eight in ten (79%) support a common defence and security policy among Member States – the second highest result since 2004.

QB1.2 What is your opinion on each of the following statements? Please tell for each statement, whether you are for it or against it.

A common defence and security policy among EU Member States (% - EU)

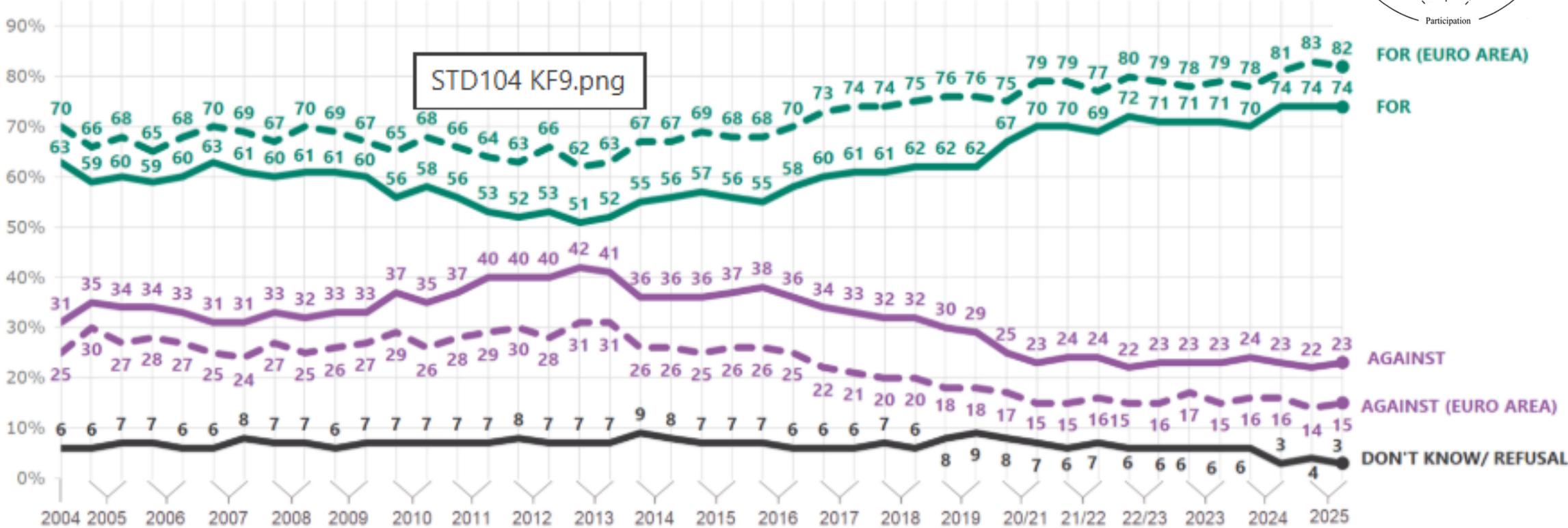

This Standard Eurobarometer survey shows the highest support ever for the common currency in the EU (74%) and the second highest support in the euro area (82%).

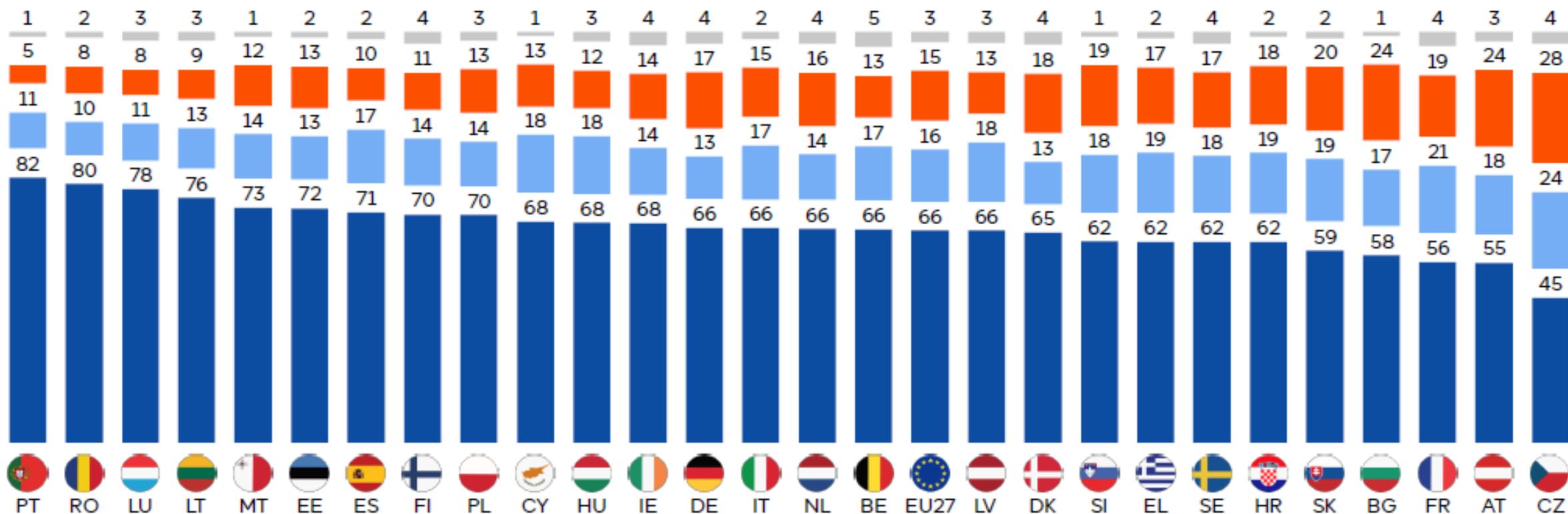
QB1.10 What is your opinion on each of the following statements? Please tell for each statement, whether you are for it or against it.

A European economic and monetary union with one single currency, the euro (% - EU)

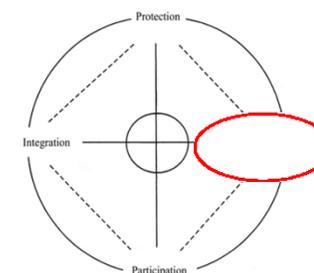

Q20 How important is it for you that (COUNTRY) is a Member State of the European Union? Please use a scale from 1 to 10 where 1 means "not at all important" and 10 means "extremely important".

■ Important [7 - 10]   ■ Neither important nor unimportant [5 - 6]   ■ Unimportant [1 - 4]   ■ Don't know

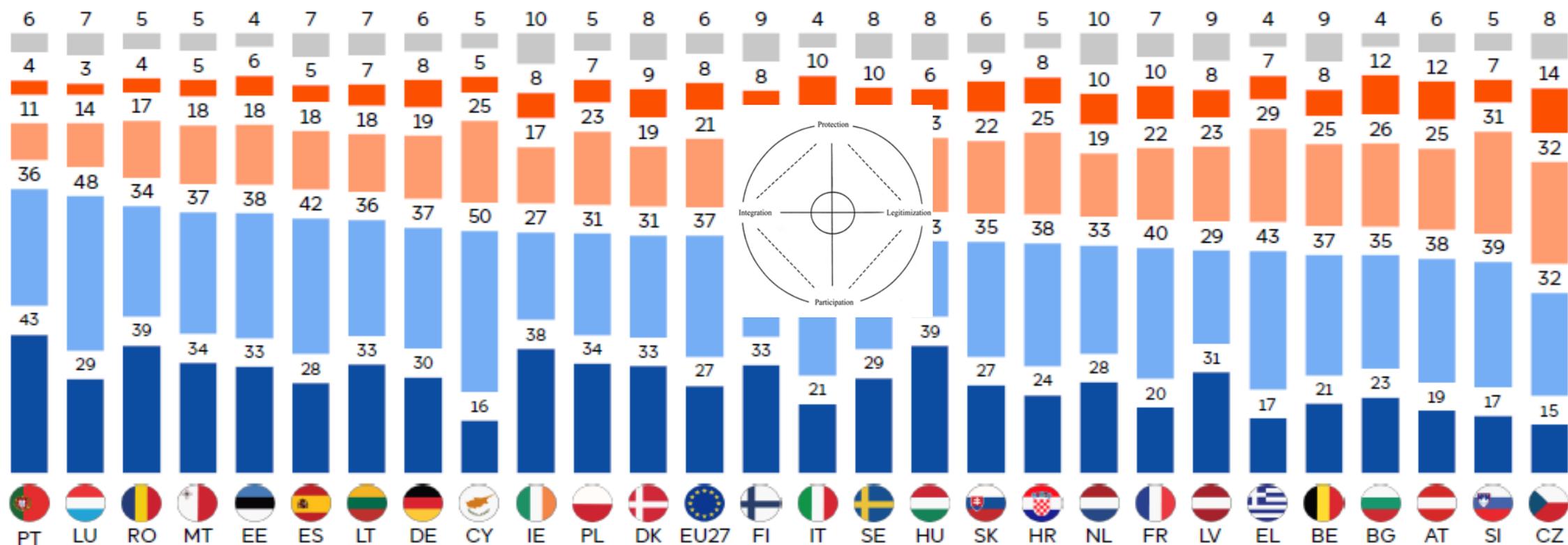

(%) Base: n=26 121 – All respondents

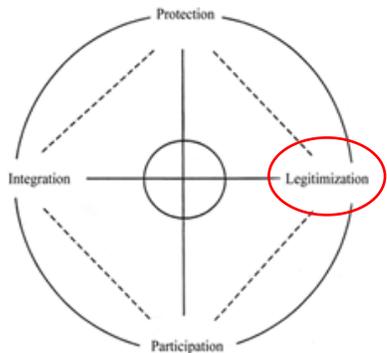

Q21 Which of the following statements regarding the European Union is closest to your opinion?

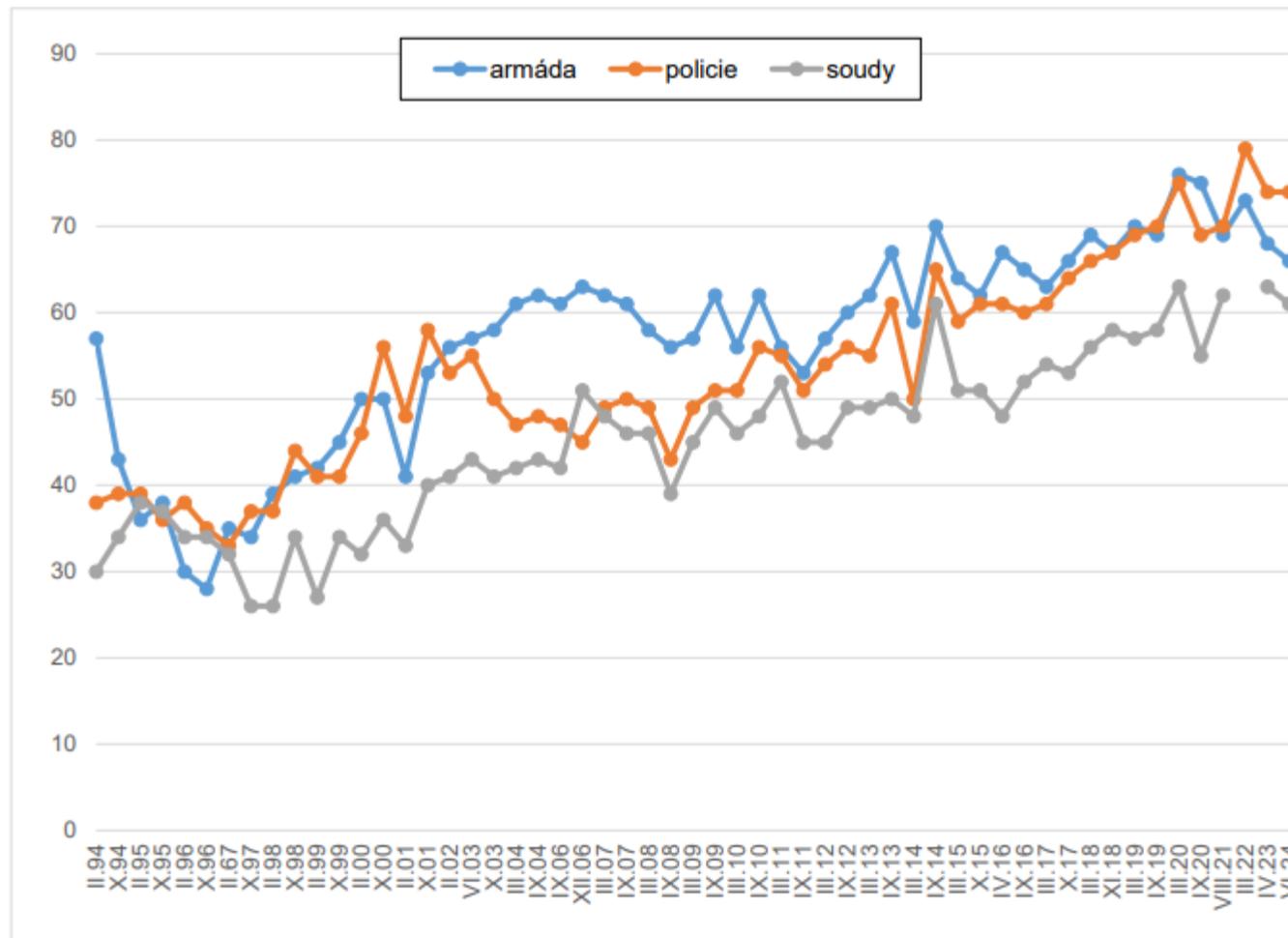
- I'm in favour of the European Union and the way it is working at present
- I'm rather in favour of the European Union, but not the way it is working at present
- I'm rather sceptical of the European Union, but could change my opinion if the way it works really changes
- I'm opposed to the idea of the European Union in general
- Don't know

(%) Base: n=26 121 – All respondents

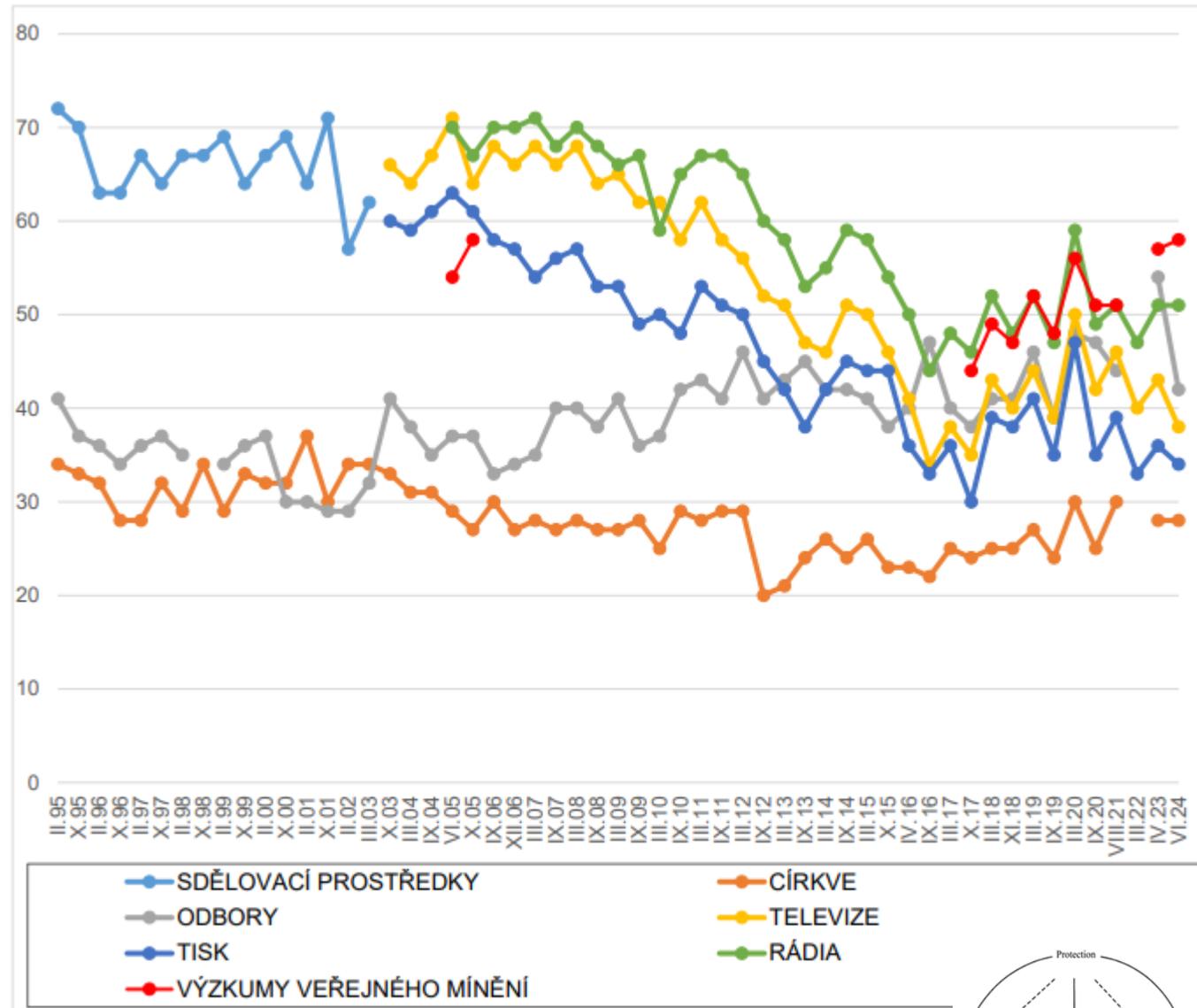
Graf 1: Vývoj důvěry armádě, policii a soudům (v %)

Pozn.: Údaje v grafu představují součet odpovědí "rozhodně důvěřuji" a "spíše důvěřuji" vyjádřený v procentech. V březnu 2022 nebyla otázka na důvěru soudům zahrnuta v dotazování.

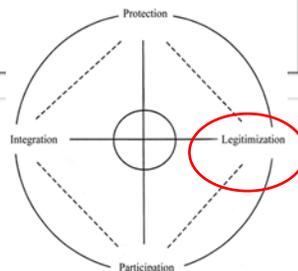
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Graf 2: Vývoj důvěry médiím, odborům, církvím a výzkumům veřejného mínění (v %)

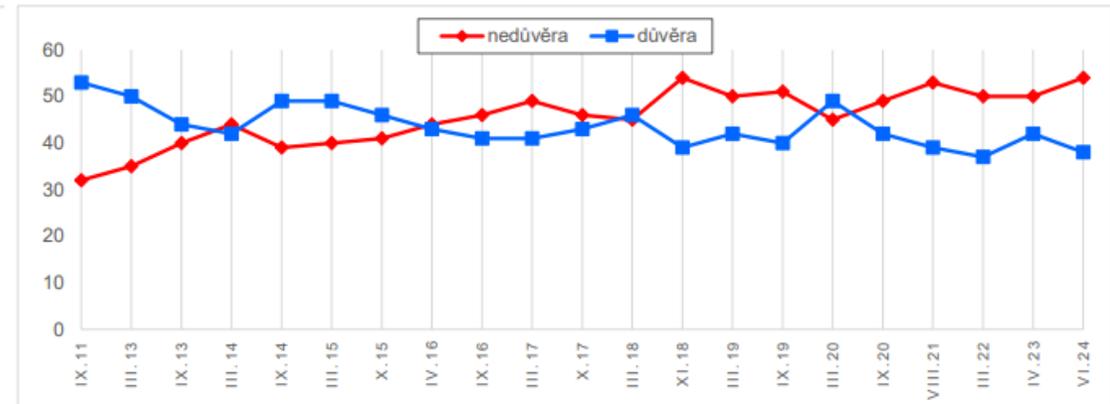

Pozn.: Údaje v grafu představují součet odpovědí "rozhodně důvěřuji" a "spíše důvěřuji" vyjádřený v procentech.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

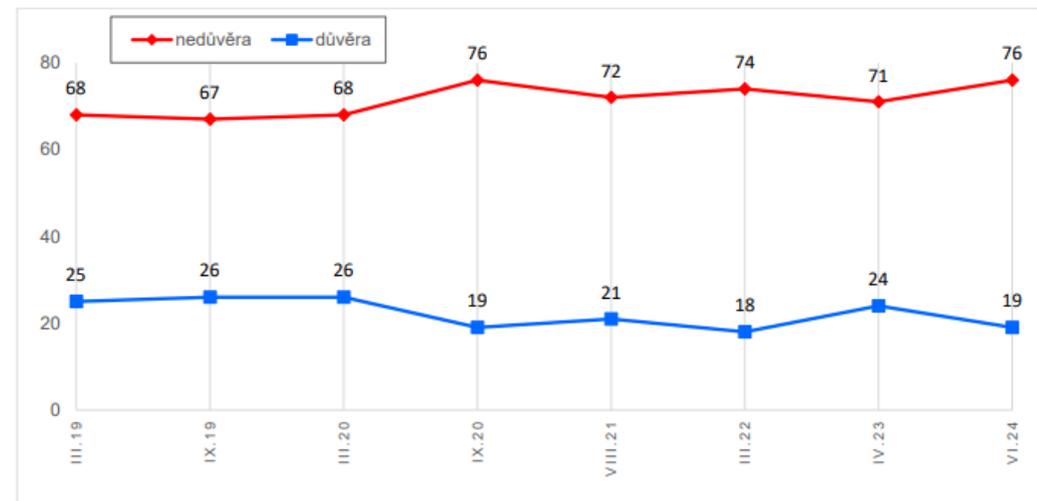
Graf 5: Důvěra/nedůvěra internetu (časové srovnání v %)

Pozn.: Údaje v grafu představují součet odpovědí "rozhodně důvěřuji" a "spíše důvěřuji", respektive „spíše nedůvěřuji“ a „rozhodně nedůvěřuji“ vyjádřené v procentech.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

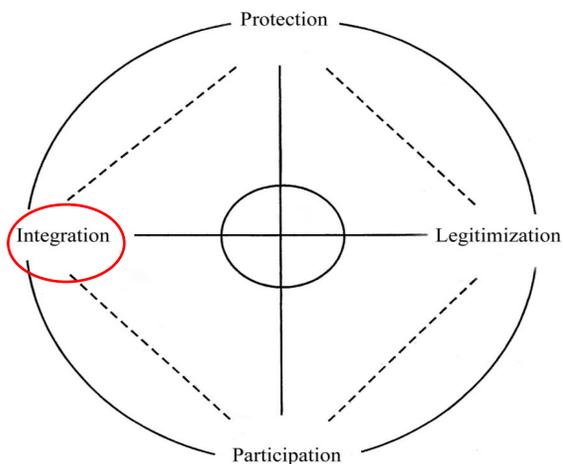
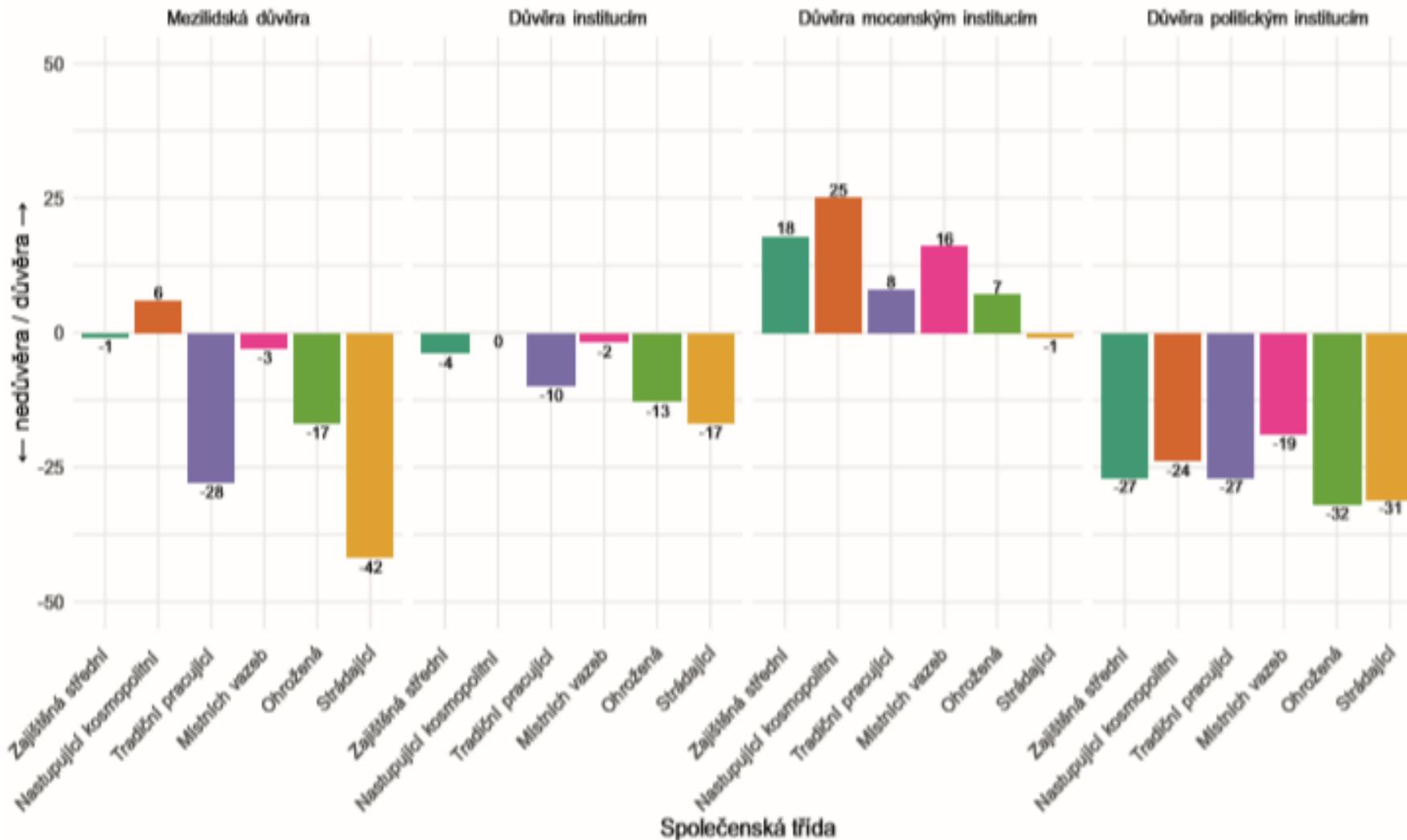
Graf 6: Důvěra/nedůvěra politickým stranám a hnutím (časové srovnání v %)

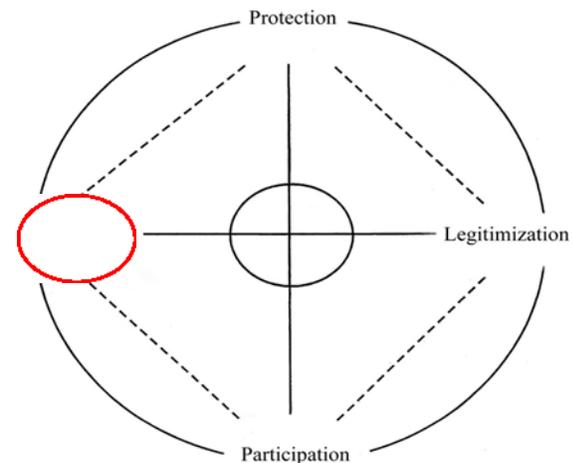
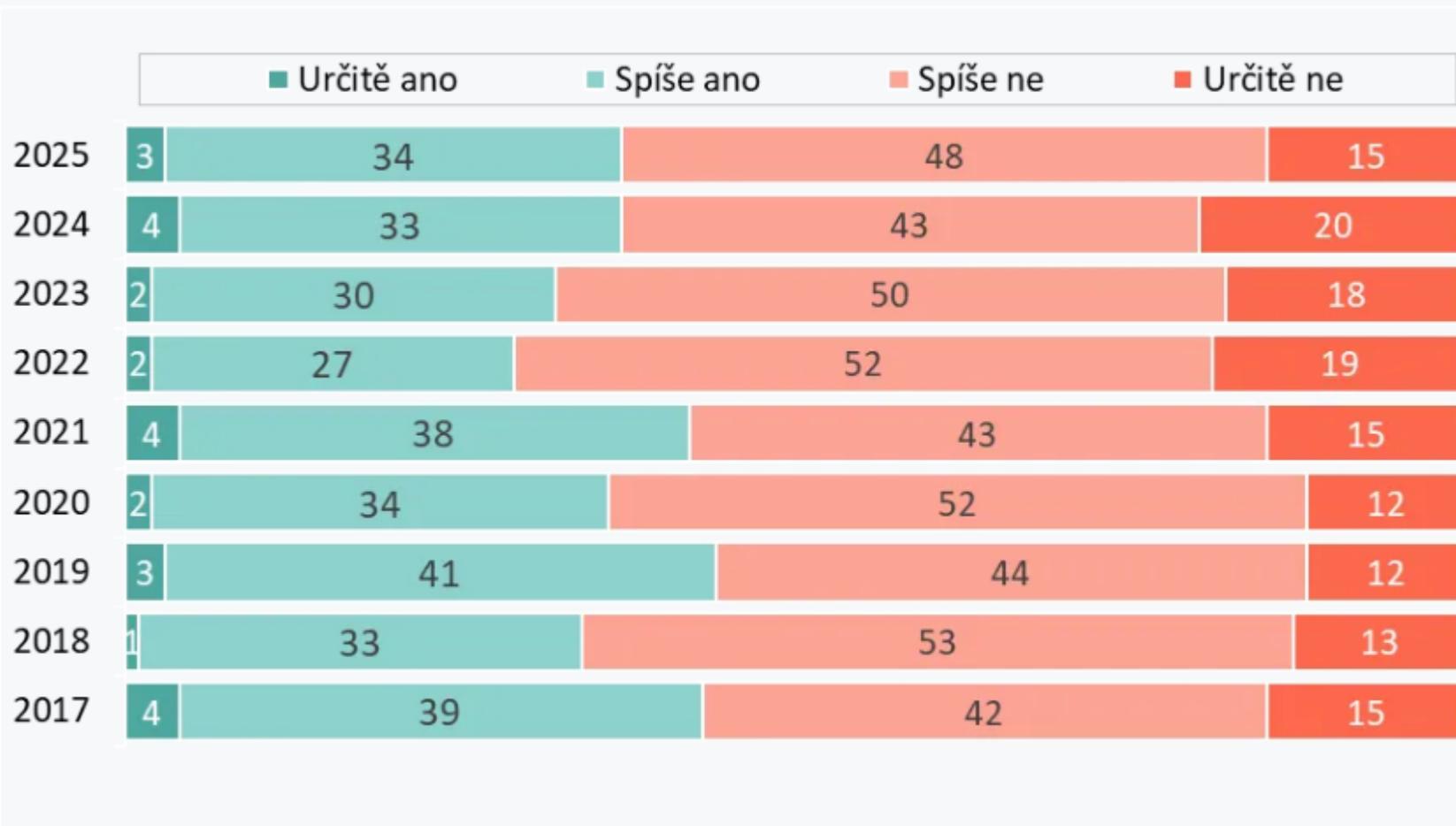
Pozn.: Údaje v grafu představují součet odpovědí "rozhodně důvěřuji" a "spíše důvěřuji", respektive „spíše nedůvěřuji“ a „rozhodně nedůvěřuji“ vyjádřené v procentech.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

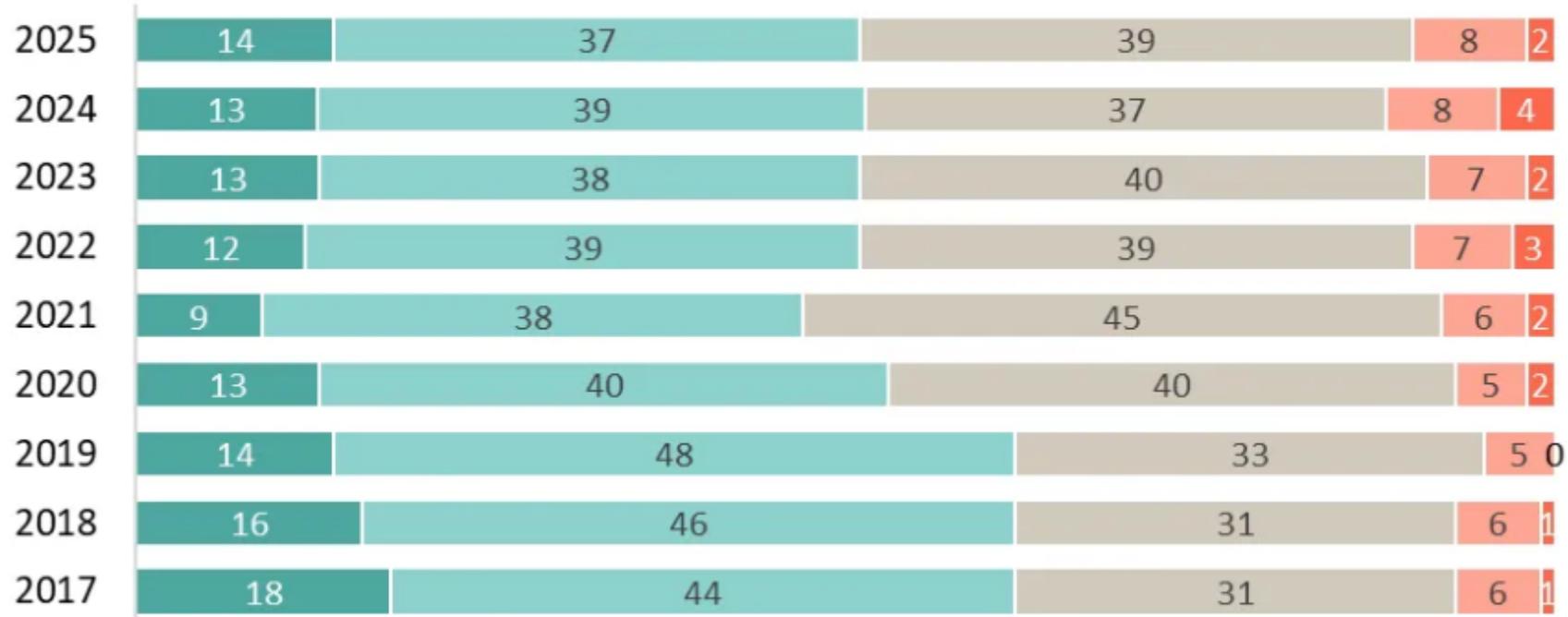
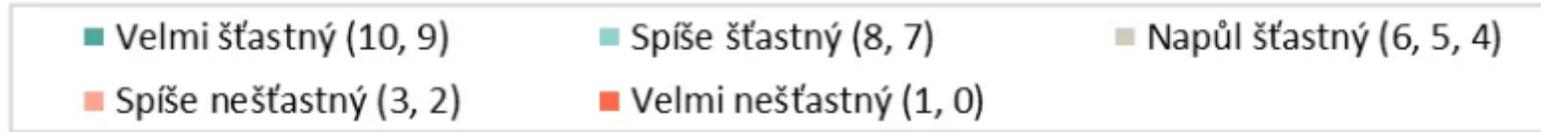
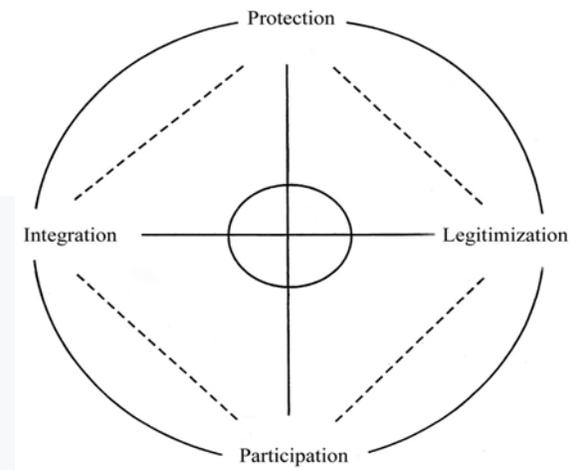
Komu a čemu (ne)důvěřují zástupci společenských tříd

„Myslíte si, že většině lidí se dá důvěřovat?“

Zdroj dat: STEM – Trendy 2017-2025

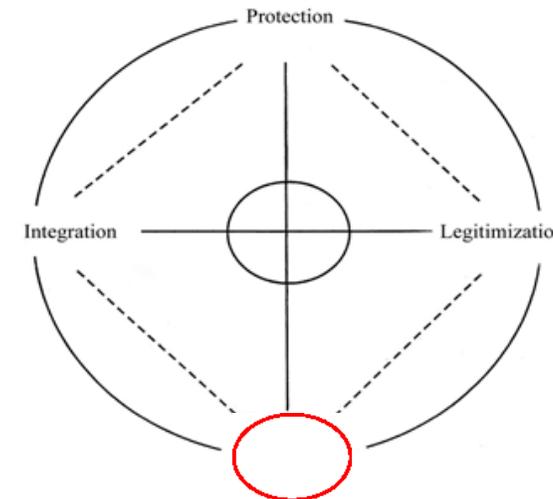
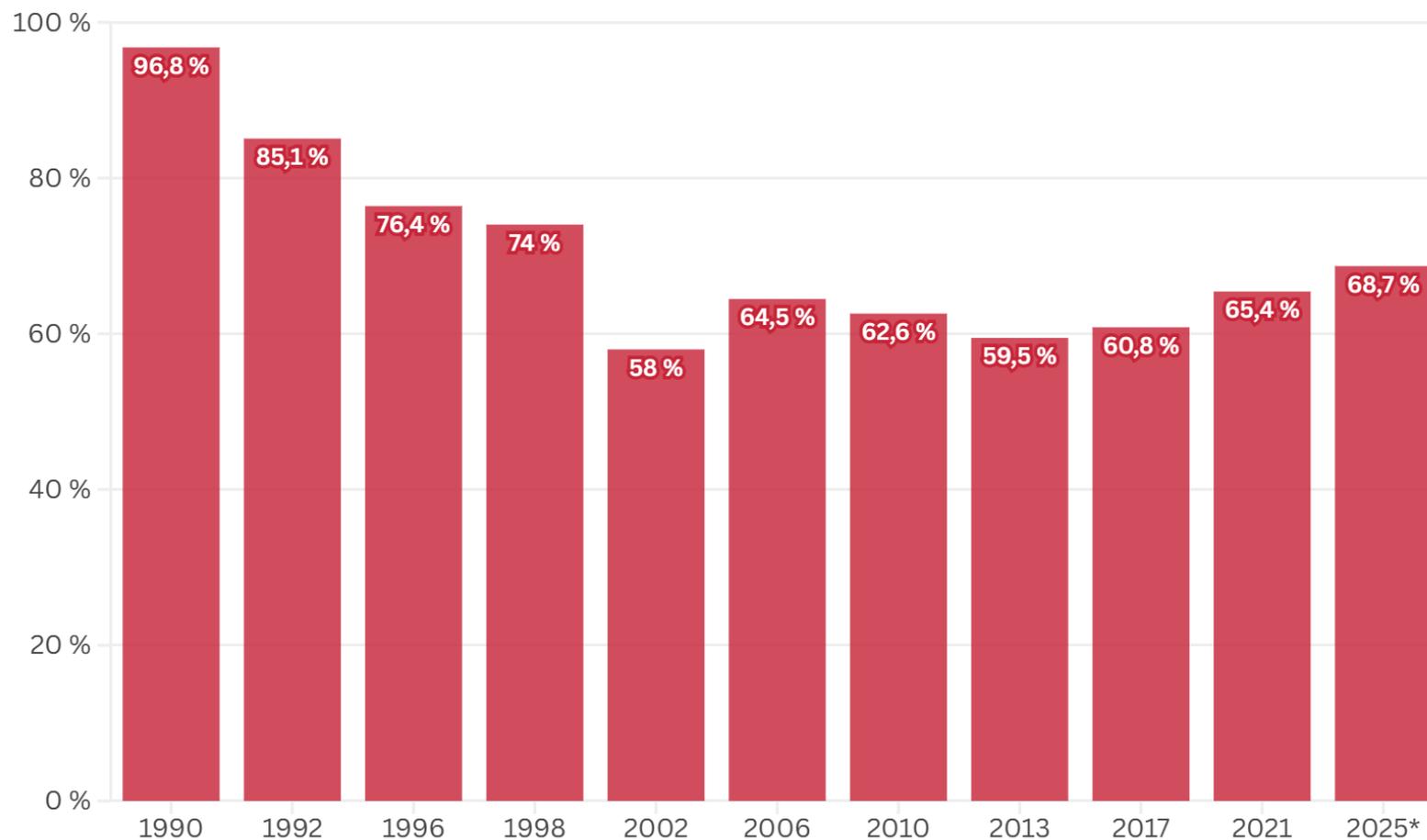

Zdroj: STEM – Trendy 2017-2025

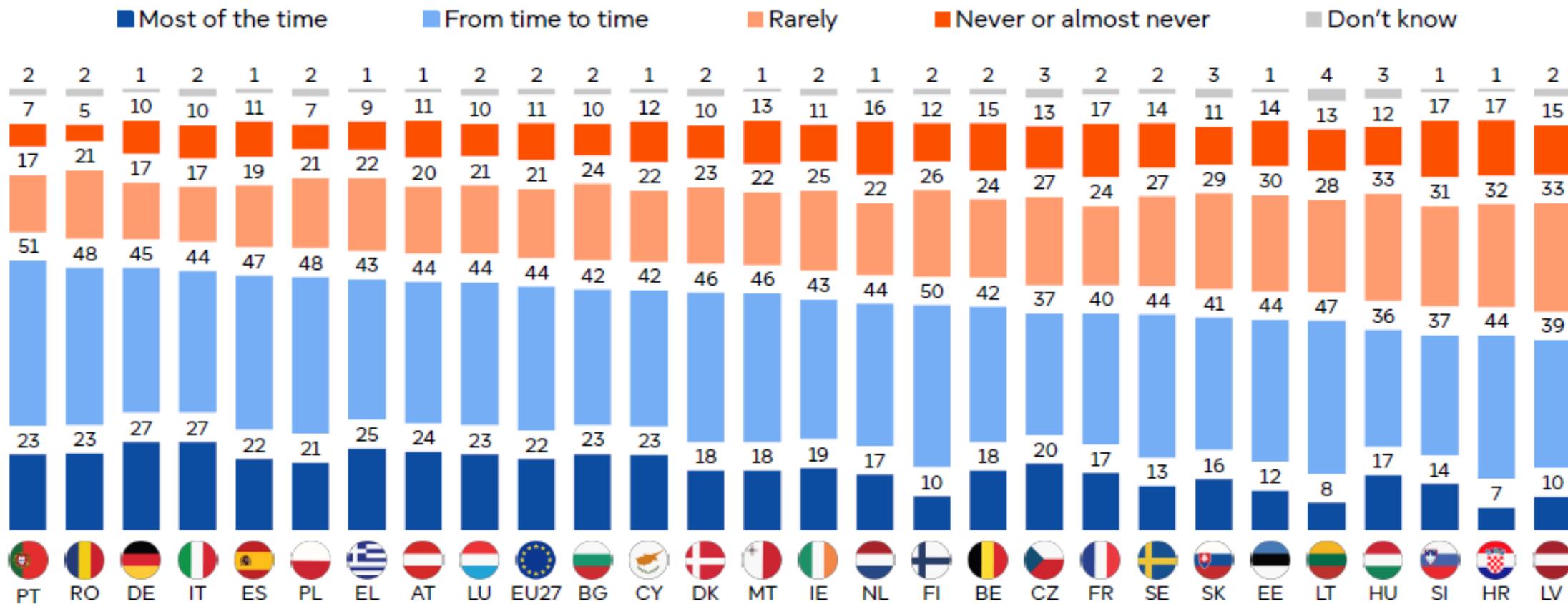
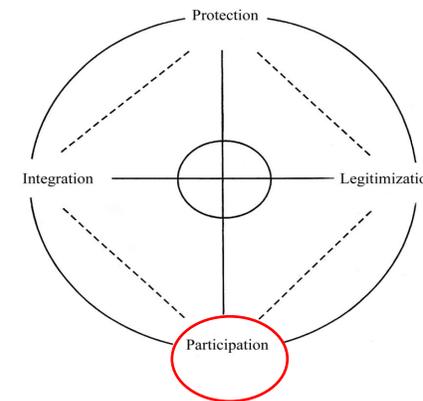
2025 BYLA ÚČAST 68,95%

Volební účast ve volbách do dolní komory

předběžná data

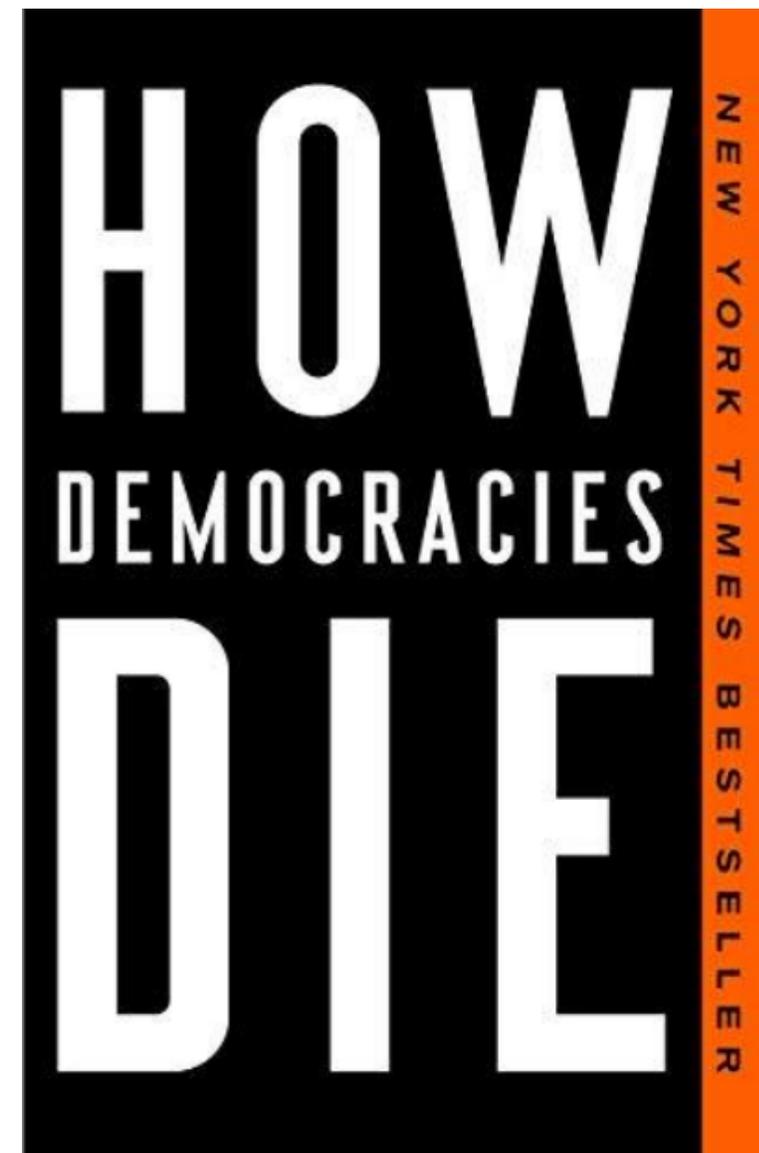

Q23 Some people follow what's going on in European Union politics, whether there's an election going on or not. Others aren't that interested. Would you say you follow what's going on in European Union politics?

(%) Base: n=26 121 – All respondents

**Steven Levitsky
Daniel Ziblatt
2018**

INDIKÁTORY ODKLONU OD DEMOKRACIE

- How can we recognize dangerous autocrats?
- Rejecting or weak support for democratic rules
- Delegitimizing political opponents
- Tolerating or invoking violence
- Readiness to confine civic rights including media

- Jak se bránit?
- Spolupracovat anebo Firewall/Cordon Sanitaire?
- Spolupráce se nemusí vyplatit... (?)

EROZE DEMOKRACIE/DEMOCRATIC BACKSLIDING

Osm nesamozřejmých samozřejmostí (HU, USA, SVK, RUS ... nacismus, fašismus, komunismus ...)

- 1. Demokracie a liberalismus jsou dnes neoddělitelné**
  - otevřenost ve tvorbě většiny, legitimita versus efektivita
- 2. Eroze nebývá lineární, bývá skoková**
- 3. Obranou není blokovat všechny změny**
  - demokracii nelze jen bránit, třeba i rozvíjet
- 4. Autoritáři využívají komplexnosti a liberálnosti demokracie**
- 5. Jsou chytrí: metoda pokus – omyl jim stačí a funguje**
- 6. Změny režimu začínají dávno předtím, než se začnou měnit zákony**
- 7. Útoky na důvěru/instituce (nedůvěra je vstupenkou pro klientelismus i autoritářství)**
- 8. Kulturní války jsou kouřová clona**

SLABINY DEMOKRACIE V ČESKU

NÍZKÁ INSTITUCIONÁLNÍ TVOŘIVOST

- **Nezájem o politiku (de-politizace)**
  - Omezený rekruční rezervoár politických elit
  - Slabá veřejná kontrola politických institucí
  - Nedostatek (absence) zpětných vazeb
- **Stigmatizace politiky (politici x tzv. obyčejní lidé)**
  - Česko je země s negativním vůdcovským klimatem
  - Nízká důvěra v politické strany a parlament
  - Dominance negativních zpětných vazeb
    - Obranný efekt uzavírání se, vyhoření, zcyničtění
    - Začarovaný kruh stigmatizace, negativní selekce
- **Despekt k diskusi a nerealistická očekávání**
  - Frustrace, deziluze na straně veřejnosti
  - Omezená reflexivita, efektivita institucí
  - Manipulativní, demonstrativní publicita, krize legitimacy/důvěry (př. pandemie, povodně)

HOW IMPORTANT IT IS IN YOUR LIFE: POLITICS

(VERY, IMPORTANT, RATHER IMPORTANT, NOT VERY IMPORTANT OR NOT IMPORTANT AT ALL)

WVS TIME-SERIES (1981-2020).

	staré státy EU						Česko						nové státy EU					
1989-1993	8	28	36	38	24	62	9	28	37	41	21	62	9	23	32	40	24	65
1994-1998	8	27	35	41	24	64	3	22	25	45	29	74	6	18	24	41	34	74
1999-2004	8	30	38	41	20	61	6	25	31	48	19	67	5	19	25	42	31	73
2005-2009	10	35	44	37	18	55	5	16	21	42	35	77	5	19	24	42	33	75
2010-2014	9	33	42	40	18	57			0			0	4	18	23	43	34	77
2017-2020	11	38	49	35	15	50	6	19	25	44	29	73	9	22	30	37	32	69
	protestanská Evropa						katolická Evropa						ortodoxní Evropa					
1989-1993	9	33	42	40	17	57	8	22	30	37	30	67	10	24	34	39	24	63
1994-1998	8	31	39	43	18	61	6	17	23	39	37	76	7	19	26	40	31	71
1999-2004	8	34	42	42	15	57	7	23	29	42	28	70	8	24	32	40	26	66
2005-2009	9	38	47	39	13	52	8	26	34	39	26	65	8	25	34	38	27	65
2010-2014	10	39	49	39	11	50	4	18	22	44	33	78	7	19	26	40	33	73
2017-2020	11	45	56	36	8	43	10	30	39	37	24	60	10	21	31	35	31	66
	bývalý Západ						Evropská unie						bývalý Východ					
1989-1993	8	29	37	38	24	61	8	27	35	39	24	63	9	23	32	40	23	63
1994-1998	8	28	35	41	23	63	7	22	29	41	29	69	6	18	25	41	32	73
1999-2004	8	30	38	41	20	61	7	27	34	41	23	65	6	22	28	41	28	69
2005-2009	10	35	45	37	17	54	8	30	38	39	22	61	6	21	28	41	30	71
2010-2014	9	33	42	40	18	57	7	27	34	41	25	66	5	19	25	42	32	75
2017-2020	11	38	49	35	15	50	10	34	44	35	20	55	8	22	30	37	30	67

Q 4: How important it is in your life: **Politics** (very important, rather important, not very important or not important at all)

WVS time-series (1981-2020).

	Německo					Rakousko					Řecko							
1989-1993	10	34	44	41	13	54	7	27	34	38	25	63	0				0	
1994-1998	11	40	51	39	10	49	0					0	0				0	
1999-2004	9	30	39	41	19	60	10	31	41	43	15	58	9	27	36	40	23	63
2005-2009	8	33	41	40	17	57	11	30	41	42	17	59	14	38	52	30	18	48
2010-2014	10	34	44	43	13	56	0					0	0					0
2017-2020	15	51	66	26	6	32	11	39	50	36	13	49	10	23	33	32	34	66
	Nizozemí					Polsko					Bulharsko							
1989-1993	12	41	53	33	13	46	10	27	37	38	19	57	15	30	45	39	13	52
1994-1998	0					0	7	23	30	37	30	67	7	18	25	41	31	72
1999-2004	10	46	56	36	7	43	7	23	30	45	23	68	7	22	29	45	20	65
2005-2009	9	44	53	34	12	46	6	22	28	41	29	70	7	21	28	41	29	70
2010-2014	3	37	40	46	12	58	5	28	33	45	22	67	0					0
2017-2020	6	48	54	37	8	45	8	36	44	34	22	56	12	24	36	35	27	62
	Švédsko					Itálie					Rumunsko							
1989-1993	11	34	45	39	15	54	7	23	30	35	34	69	4	16	20	37	40	77
1994-1998	11	36	47	41	12	53	0					0	7	18	25	37	36	73
1999-2004	11	43	54	37	8	45	8	26	34	42	24	66	5	20	25	33	41	74
2005-2009	11	41	52	37	9	46	10	32	42	34	23	57	5	18	23	37	38	75
2010-2014	17	45	62	28	9	37	0					0	6	17	23	38	38	76
2017-2020	21	54	75	20	5	25	11	35	46	35	18	53	10	14	24	33	42	75
	Dánsko					Španělsko					Srbsko							
1989-1993	8	35	43	41	15	56	6	15	21	32	45	77	0					0
1994-1998	0					0	8	15	23	32	43	75	7	17	24	42	32	74
1999-2004	8	33	41	44	14	58	6	16	22	39	38	77	5	20	25	45	29	74
2005-2009	12	43	55	39	6	45	6	21	27	39	33	72	6	20	26	44	29	73
2010-2014	0					0	6	16	22	41	37	78	0					0
2017-2020	8	38	46	45	8	53	14	26	40	36	24	60	6	19	25	40	34	74
	Švýcarsko					Slovinsko					Rusko							
1989-1993	11	30	41	35	22	57	7	17	24	47	25	72	11	25	36	40	19	59
1994-1998	6	31	37	42	19	61	3	12	15	47	38	85	8	19	27	43	29	72
1999-2004	0					0	2	12	14	45	40	85	8	30	38	40	21	61
2005-2009	12	38	50	36	12	48	3	13	16	49	34	83	8	27	35	40	22	62
2010-2014	0					0	2	10	12	47	41	88	7	20	27	40	30	70
2017-2020	10	41	51	40	9	49	4	13	17	46	37	83	11	27	38	38	23	61
	Finsko					Francie					Ukrajina							
1989-1993	3	22	25	50	22	72	8	24	32	33	33	66	0					0
1994-1998	3	16	19	50	29	79	0					0	6	22	28	39	27	66
1999-2004	3	16	19	54	25	79	8	27	35	35	29	64	11	26	37	36	23	59
2005-2009	3	26	29	46	24	70	12	37	49	30	21	51	10	27	37	35	26	61
2010-2014	0					0	0					0	7	21	28	42	30	72
2017-2020	6	38	44	45	9	54	9	30	39	34	27	61	8	21	29	31	25	56

POSILOVAT ODOLNOST NAŠÍ SPOLEČNOSTI I JEJÍCH (LIBDEM) INSTITUCÍ!

- Potřebujeme zástupce, **nikoli držitelé institucí!**
- Investovat důvěru (x stereotypní a priori nedůvěra)
- De-stigmatizoval politickou činnost!
- De-stigmatizovat, chránit a inovovat politické stranictví
- Nepaušalizovat, rozlišovat, třídit!
- Posilovat smysl pro pluralitu zájmů a názorů, kritické myšlení a management konfliktu směrem k optimalizaci ideálů/principů!
- Zavést plošný systém politické vzdělávání ve prospěch liberálních a demokratických hodnot!

JAKÝ JE VZTAH IDEÁLŮ A REALITY? UTOPICKÝ REALISMUS!

- *„Kdokoliv chce realizovat utopické plány, musí nejdříve vyčistit plátno, na němž je namalován skutečný svět“ (Dahrendorf).*
- *„Nebylo by dosaženo možného, kdyby se stále neusilovalo o nemožné“ (Weber)*
- *„Nejen my můžeme zradit své ideály, ale i ideály mohou zradit nás“ (Sartori)*
- *„Je třeba nechat zemřít své ideály ještě dříve, než pro ně začnou umírat neviní lidé“ (Popper)*
- *Pravidlo zpětné vazby, zprostředkující struktury*

BENJAMIN CONSTANT

- ***1767 – †1830**
- **Reakce na revoluční teror**
- **Ideální: maximalizace versus optimalizace**
- **Nezamýšlené důsledky**
- **Zprostředkující struktury**
- **Kultura zpětné vazby**

JAK ZAJISTIT DOBRÉ VLÁDNUTÍ?

Ochranná funkce

Férová pravidla, soutěž, dělba a omezování moci

Ochrana, podpora opozice, kontrolní výbory, svoboda slova

Média – pluralita zdrojů, nezávislá radniční periodika

Péče o hodnoty právního státu a lidská práva

Participační funkce

Volební, nevolební; věcná, střídmá, smysluplná kampaň

Struktura otevřených příležitostí (hodiny, kanceláře, informovanost, komise, výbory, přístup do médií)

Participační inovace (rozpočet, deliberativní fóra, referenda)

Výchova k aktivnímu občanství, gramotnost, skills/kompetence

Právo na občanskou neposlušnost

JAK ZAJISTIT DOBRÉ VLÁDNUTÍ?

Legitimizační funkce (krize důvěry)

Volby, dělba a omezení moci

Včasná informovanost, konzultace (i opakované)

Transparentnost (rozklikávací rozpočet)

Přístupové body, vstřícná komunikace

Vyvarovat se arogance, přehlíživosti, vrchnostenství, papalášství

Integrační funkce (atomizace, anomie)

Rodinná politika, ontologické bezpečí a péče o děti, potírání domácího násilí...

Podpora škol a školek (finanční, materiální, symbolická)

Podpora spolkového života: legislativa, granty ...

Péče o bezpečí, veřejný prostor, hřiště, parky ...

Zajištění bezbariérovosti, podpora sociálně slabých, ohrožených, vylučovaných...

THANK YOU FOR
YOUR ATTENTION

Jungmannova 17 | 110 00 Praha 1 | Česká republika

www.karelmuller.eu

